

Capitalisme verd i vulneracions de drets humans: Desplaçament forçat al Perú, al Senegal i al Marroc i Sàhara occidental

Octubre de 2024

Identificador del document: Capitalisme verd i vulneracions de drets humans:
Desplaçament forçat al Perú, al Senegal i al Marroc i Sàhara occidental

Data de publicació: octubre 2024

Política de difusió: Públic

Autors: Alfons Pérez López i David Felix Azemar,
de l'Observatori del Deute en la Globalització

 OBSERVATORI DEL DEUTE
EN LA GLOBALITZACIÓ

Amb el suport de:

Índex

1. Introducció	6
2. Les dinàmiques del capitalisme verd	10
2.1 Capitalisme, transició i colonialisme verds	11
2.2 L'extrema dreta	13
2.3 Barcelona i les ciutats smart	14
3. Metodologia	15
4. El desplaçament forçat en un context d'emergència climàtica i transició verda	18
4.1 La degradació ambiental i la intensificació dels impactes climàtics com a factors d'expulsió	19
4.2 Extractivisme verd i l'extrema dreta en les dinàmiques de desplaçament forçat	22
5. Estudi de casos de desplaçament forçat per vulneracions ambientals a Barcelona	26
5.1 Perú	27
5.2 Senegal	31
5.3 Marroc i Sàhara Occidental	34
6. Conclusions	37
7. Bibliografia	41

1. **INTRODUCCIÓ**

Les emissions de gasos d'efecte hivernacle creixen any rere any. Al ritme actual, l'escalfament de l'atmosfera s'apropa perillosament als límits establerts per la ciència i consensuats a l'Acord de París per tal d'evitar una catàstrofe climàtica i garantir la supervivència de l'espècie humana. L'Organització Meteorològica Mundial ha anunciat aquest any que, amb alta probabilitat, en els propers 5 anys la temperatura mitjana anual del planeta sobrepassarà el límit dels 1,5 graus d'escalfament respecte l'època pre-industrial, almenys de manera temporal (Notícies ONU, 2024). La crisi climàtica és a la vegada causa i conseqüència de la preocupant pèrdua de biodiversitat, que alhora posa en risc la seguretat alimentària i la disponibilitat d'aigua potable i amenaça drets humans bàsics com el dret a la vida, a l'habitatge i a la salut, entre altres. El col·lapse d'ecosistemes i el desequilibri dels sistemes climàtics són dues de les conseqüències visibles de les pressions antropogèniques que posen en risc la vida al planeta i desplacen cada any a milions de persones, especialment les poblacions més vulnerables dels països més afectats.

Des de fa dècades s'ha associat la petjada de l'ésser humà al planeta amb l'increment de la temperatura mitjana global i el ràpid deteriorament dels ecosistemes, però moltes narratives encara invisibilitzen l'evident esclat i les diferents responsabilitats entre països, classes socials i grups ètnics en les emissions històriques de gasos d'efecte hivernacle. Els països més industrialitzats del Nord global, especialment els EEUU, la Unió Europea (UE) i el Regne Unit són responsables de gran part de l'excés d'emissions de diòxid de carboni (Hickel, 2020), fet que es reconeix a la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre Canvi Climàtica a través de la clàusula de les "responsabilitats comunes però diferenciades". No obstant, aquests mateixos països segueixen eludint la seva responsabilitat en la colonització atmosfèrica i els seus compromisos amb els països més vulnerables, com per exemple a través de contribucions insuficients al Fons de Pèrdues i Danys, un mecanisme establert el 2022 a la COP27 per compensar els estralls actuals de la crisi climàtica als països més vulnerables. També sabem que les emissions dels sectors de població més privilegiats i de les principals corporacions transnacionals han

contribuït de manera desproporcionada en l'emergència climàtica. Així doncs, aquest Informe qüestiona l'enfocament antropocentrista vers l'emergència climàtica i desplaça l'atenció cap a un model econòmic obsessiu amb el creixement econòmic i unes estructures polítiques cooptades pel capital, que posen en risc la sostenibilitat de la vida al planeta.

El capitalisme com a sistema econòmic i polític d'organització social no només ha generat un augment de la temperatura global i ha desestabilitzat els patrons hidrometeorològics, sinó que les seves lògiques de mercat també han disparat la desigualtat, la violència i la depredació del medi ambient. Totes aquestes característiques són condicions *sine qua non* del capitalisme, intrínseques en les seves estructures i és per això que resulta paradoxal, sinó il·lusori, que les principals propostes per fer front a aquesta amenaça existencial es sostinguin en falses solucions de mercat a través de la denominada transició verda. Emergeix un renovat capitalisme verd que pretén estabilitzar l'amenaça climàtica a través d'innovacions tecnològiques que amaguen l'espoli dels béns comuns i la desposseïció de terres de les comunitats més vulnerables, majoritàriament als territoris del Sud global, on es concentren gran part dels minerals necessaris per la fabricació de les anomenades tecnologies netes.

Aquesta transició cap a la descarbonització dels sistemes productius es basa en mecanismes que mantenen les estructures de poder dels països i institucions dominants, i beneficien els interessos corporatius i els sectors més benestants de les societats del Nord global, externalitzant-ne els costos als territoris de producció o extracció, considerats zones de sacrifici. Aquestes zones concentren degradació ambiental, contaminació, deforestació, problemes de salut de les poblacions locals, desaparició d'espècies natives i vulneracions de drets humans. Addicionalment, sotmeten a les comunitats afectades a models de desenvolupament basats en lògiques de mercat, contraris a les seves pràctiques tradicionals i al seu sentit identitari, impeding el seu accés i ús sostenible dels béns comuns i condemnant-les a una situació de pobresa sistèmica.

Considerem que és essencial visibilitzar la complicitat i la responsabilitat dels països del Nord global en les vulneracions de drets ambientals arreu del món, a través d'una demanda de recursos i uns patrons de consum desorbitats, així com pel poder excessiu i la influència que exerceixen en institucions internacionals com el Banc Mundial, el Fons Monetari Internacional i l'Organització Mundial del Comerç, entre altres. En aquest entramat pervers de colonització atmosfèrica i neocolonialisme verd, un dels costos més visibles és l'increment en la freqüència i complexitat de les dinàmiques de desplaçament de les poblacions afectades, tant pels impactes sobtats i de generació lenta de l'emergència climàtica com per l'aprofundiment i expansió de pràctiques extractives que obeeixen les noves exigències i oportunitats d'acumulació de capital dins la transició verda.

A més, lluny d'assumir les seves responsabilitats històriques i actuals, derivades de l'espoli i empobriment sistemàtic dels territoris del Sud global, de la sobre-demanda de recursos i de l'escalfament global, en molts països del Nord global s'han instaurat narratives negacionistes o retardistes vers l'emergència climàtica, que no només incentiven l'explotació de recursos nacionals i internacionals de combustibles fòssils, sinó que també van de la mà de polítiques antiimmigració que barren el pas de persones en desplaçament forçat. Alguns exemples d'aquestes polítiques són el nou Pacte Europeu de Migració i Asil i l'externalització de fronteres als EEUU i Centreamerica.

El present Informe recull el testimoni de l'estudi publicat per la CCAR el desembre del 2023 (CCAR, 2023) i segueix explorant els vincles entre les vulneracions am-

bientals i el desplaçament forçat de les comunitats afectades. En la seva majoria, dinàmiques que es produeixen als països que estan més exposats als riscos climàtics i sotmesos als interessos d'un sistema econòmic que els espolia. L'informe anterior va exposar les causes estructurals de les principals vulneracions ambientals als països del Sud Global, les dinàmiques que generen desplaçament forçat per raons ambientals a Colòmbia, Hondures, Perú, Índia i Filipines i la situació jurídica de les persones desplaçades.

En aquesta edició l'objectiu és explorar les vulneracions ambientals de les comunitats desplaçades de Marroc, Senegal i Perú front els impactes de l'emergència climàtica en un context de transició verda, és a dir, de la pretesa descarbonització de l'economia dins el model capitalista. Aquesta nou enfoc analitza com la solució verda (López i Martínez, 2021) s'afegeix com una de les dimensions d'estudi de les vulneracions ambientals, sobretot pel que fa a l'imperatiu extractiu. La transició verda empressa pel Nord global es basa en un canvi de tecnologies fòssils a les netes que implica ocupar grans extensions de territori per la generació elèctrica amb energies renovables alhora que provoca un ordre de magnitud de la demanda de minerals mai vist abans a la història de la humanitat. El liti, cobalt, níquel, terres rares, coure, indi, galli, etc., necessari per la fabricació de les plaques fotovoltaïques, aerogeneradors, bateries i motors dels vehicles elèctrics i electrolitzadors per la producció d'hidrogen verd, requereix l'explotació de 180 noves mines a curt termini (IEA, 2023), a més d'una infraestructura de processament, fabricació i transport a gran escala. Aquests recursos es troben molt majoritàriament al Sud global i la seva extracció pot afectar greument la situació de població vulnerabilitzada.

Així mateix, aquest estudi també pretén incorporar una anàlisi dels impactes de l'auge de l'extrema dreta internacional i de les seves polítiques negacionistes i antimigratòries tant en les vulneracions ambientals com en el desplaçament forçat. Les teories que apuntaven a què una major incidència i recurrència dels fenòmens extrems relacionats amb l'emergència climàtica comportarien una major sensibilització de la població, han trobat un tallafocs en els discursos d'extrema dreta.

Per últim, considerem rellevant assenyalar la responsabilitat d'un referent urbà internacional com Barcelona, espai de concentració de classe consumidora i dinamitzadora de les polítiques del capitalisme global. El predomini dels patrons de consum actuals a les ciutats del Nord global associat a l'etiqueta *smart* cronifica les desigualtats socioeconòmiques i genera vulneracions de drets ambientals i desplaçament forçat als països d'origen i cal prendre-ho en consideració.

2.

LES DINÀMIQUES DEL CAPITALISME VERD

En el darrer informe (CCAR, 2023) es va posar de manifest la multicausalitat del desplaçament forçat per raons ambientals evidenciant que aquestes dinàmiques també estan condicionades per factors socioculturals, econòmics i polítics. En el present estudi, s'incorpora l'anàlisi de com les pròpies solucions a la crisi climàtica

del capitalisme verd poden amplificar el desplaçament de les comunitats empobrides del Sud global. A més, també s'explorà l'impacte de l'auge de l'extrema dreta i el negacionisme climàtic en l'aprofundiment i acceleració de les efectes de l'emergència climàtica i, breument, quin rol té la ciutat de Barcelona.

2.1 Capitalisme, transició i colonialisme verds

El capitalisme verd és un intent de conciliar el creixement econòmic capitalista amb la sostenibilitat ambiental mitjançant la inversió massiva en tecnologies netes i els mecanismes de mercat, defensant la possibilitat de desmaterialitzar l'economia i assolir un desacoblament absolut entre creixement i emissions. Aquest marc de reforma verda capitalista és promoguda per governs, empreses i organismes internacionals des dels anys 90 i ha format part de la història de les Cimeres de la Terra i de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre Canvi Climàtic.

La transició dins el capitalisme verd es basa principalment en el canvi de tecnologies fòssils a tecnologies netes o renovables, i sovint va associada a la digitalització, és a dir, a la transformació d'una activitat d'analògica a digital a través de la microelectrònica, les telecomunicacions, l'arquitectura d'ordinadors, la robòtica o el programari. La transició verda posa el focus en la innovació tecnològica sense qüestionar el model de producció i consum capitalistes, ni el creixement econòmic com a objectiu últim de l'economia.

El desplegament de la transició verda capitalista té diverses dimensions que poden contribuir al desplaçament forçat de persones i comunitats per la privatització, el canvi d'usos del sol i l'acaparament de recursos. Per una banda, la fabricació a gran escala de tecnologies com aerogeneradors, panells fotovoltaics, vehicles i bateries elèctriques, electrolitzadors i bombes de calor implica una demanda massiva de minerals que es troben molt majoritàriament al Sud global. L'assumpció de què aquests territoris s'han de posar al servei de les solucions que el capitalisme verd dona a la crisi climàtica, quan les persones que l'habiten no han provocat el problema (Lang i altres, 2024), és el que alguns autors anomenen colonialisme verd o colonialisme energètic (Sánchez i Matarán, 2023). A més, la necessitat d'explotar les matèries fonamentals per les tecnologies netes s'acompanya amb tot un seguit de megainfraestructures de processament, refinament, fabricació, transport i distribució que també tenen impactes negatius en les poblacions (Pérez i altres, 2023).

De fet, el colonialisme verd es desplega en almenys quatre dimensions diferents de les relacions entre Nord-Sud: en primer lloc, l'exigència de matèries primeres il·limitades en el marc de les polítiques de seguretat dels recursos, cosa que afegeix una capa verda addicional a les ja existents pressions extractivistes. En segon lloc, en la imposició de certs formats de conservació en territoris del Sud en el context dels esquemes de compensació de carboni, que al mateix temps permeten seguir postposant els canvis estructurals urgents en els processos productius contaminants ubicats en les economies del Nord. La tercera dimensió és l'ús de territoris al Sud global com a abocadors de residus tòxics i electrònics generats per la digitalització; i la quarta és la projecció del Sud com a nous mercats on vendre noves tecnologies renovables a preus elevats dins de l'arquitectura asimètrica del comerç global, perpetuant així l'intercanvi desigual (Lang i altres, 2024).

Si anem al detall en la dimensió de l'exigència de matèries primeres, ens haurem de fixar en els ingredients necessaris per la fabricació de les tecnologies netes. La composició més habitual en els panells fotovoltaics requereix silici que ve principalment de la Xina i Brasil, tel·luri dels EUA i Canadà, cadmi de la Xina i Corea del Sud, i gall i indi de la Xina. Pels aerogeneradors es necessita neodimi i disprosi, terres rares que provenen de la Xina. Les bateries dels vehicles elèctrics requereixen liti de Xile i Austràlia, cobalt de la República Democràtica del Congo, níquel d'Indonèsia i Filipines, grafit de la Xina i manganès de Sud-àfrica. Totes aquestes tecnologies també necessiten, de manera directa o indirecta, coure de Xile, Perú i altres països. La gran majoria d'aquests minerals es processen i refinen a la Xina que, a més, lidera la fabricació mundial de les tecnologies netes (IEA, 2024). Ara bé, els lideratges en l'extracció oculten una realitat més punyent: pràcticament tots els països del Sud global contenen alguns d'aquests minerals crítics o fonamentals.

La distribució dels minerals crítics dibuixa una nova capa de zones de sacrifici verd en el mapa dels conflictes socioambientals i augmenta la complexitat de les relacions internacionals perquè converteix en estratègics països que no formaven part de l'economia fòssil del petroli, gas i carbó. Això incrementa la pressió per explotar els recursos dels territoris que els contenen i les comunitats que hi viuen pateixen les conseqüències negatives de la maledicció de l'abundància (Pérez, 2021).

A les zones de sacrifici de la transició verda se li han de sumar l'acaparament de terres per la generació renovable al Sud global amb la instal·lació de grans parcs eòlics i fotovoltaics que sovint alimenten la indústria minera, l'agricultura intensiva, la indústria de materials de construcció, la pesca, etc. (Sánchez i Matarán, 2023).

Les tecnologies renovables requereixen de grans superfícies (Ritchie, 2022) que s'acaben situant en terrenys agrícoles barats al Nord i al Sud globals entrant en conflicte amb la producció d'aliments i la sobirania alimentària.

Dit això, la contribució de la transició verda a l'ordenament territorial colonial del segle XXI no varia substancialment respecte a les dinàmiques històriques d'acumulació per desposseïció a escala global (Harvey, 2004) perquè incentiva la privatització de béns comuns i, si és necessari, el desplaçament de poblacions. Aquesta "migració per desposseïció" té a veure amb una de les conseqüències més descarnades del desmantellament de les economies locals i la subordinació del bioconeixement de les comunitats i dels pobles indígenes, que es veuen obligades a un desplaçament forçat o a incorporar-se a la maquinària capitalista per sobreviure.

2.2 L'extrema dreta

Un altre tema rellevant és com el capitalisme verd interactua amb l'auge de l'extrema dreta internacional perquè, aparentment, aquesta s'oposa a la reforma verda capitalista. En realitat, l'extrema dreta pot defensar un nacionalisme fòssil i extractiu negacionista que exalta l'explotació de l'estoc de recursos fòssils i minerals nacionals com a camí per fer gran la pròpia nació. També pot tenir posicions econacionalistes o de nacionalisme verd, una ecologia patriòtica que accepta el problema climàtic situant la lluita en la defensa de les fronteres per salvar el planeta. Aquesta postura vincula l'emergència climàtica a la sobrepoblació, la migració i la població no blanca. Per tant, protegir el medi ambient és protegir les fronteres i la nació blanca d'aquells que tenen una mentalitat de poca consideració amb la natura (Malm, 2021).

Si centrem l'anàlisi en el seu discurs excloent i negacionista, l'extrema dreta elabora part del seu ideari a través de personatges o moments històrics que associen amb l'esplendor nacional. Tant el nacionalisme fòssil i extractiu com el nacionalisme verd construeixen una narrativa des de la palingenèsia, que es refereix al renaixement o la regeneració després d'un període de decadència, sovint mitjançant un retorn a valors o formes considerades pures o originals, i la palindefensa, que posa l'accent en la protecció activa d'aquest retorn. Per la palindefensa, les polítiques verdes globalistes són una amenaça, són la continuació del camí de la decadència, i apela a l'ús i protecció dels recursos nacionals gestionats per la veritable població autòctona, la població blanca, que també s'ha de defensar per recuperar els temps de glòria passada en què la nació va tenir la grandesa i la puresa que mereix. Per tant, no és d'estranyar que el "make America great again" de Donald Trump vagi directament acompanyat del "drill

baby drill", una frase popularitzada pels Republicans dels EUA que expressa el suport a l'extracció de petroli i gas. També és obvi entendre perquè el Reform UK exalta la fractura hidràulica britànica, el Partit per la Llibertat el gas neerlandés, el Partit dels Finlandesos la turba fina, Alternativa per Alemanya el lignit alemany, Reagrupament Nacional la nuclear francesa i Llei i justícia la hulla i antracita poloneses. Aquesta exaltació dels recursos nacionals va acompanyada de l'enaltiment del grup ètnic que n'és el millor gestor, els veritables propietaris d'aquella riquesa: els nadius blancs.

Amb tot això, hi ha tres aspectes en què l'extrema dreta és especialment perillosa per les persones en desplaçament forçat per motius ambientals. El primer és que una opció política exhorti els recursos fòssil resulta una amenaça planetària en un moment on la finestra d'oportunitat per actuar vers les pitjors versions de l'emergència climàtica és ben estreta (Pellegrini i altres, 2024) i les conseqüències sobre les poblacions en situació de vulnerabilitat serien nefastes. La segona és que l'extrema dreta acusa a les poblacions no blanques de ser les responsables de la seva situació. Per tant, les persones desplaçades per causes ambientals no són reconegudes i, alhora, són criminalitzades sota el pretext, per exemple, de que els seus països d'origen contribueixen a la sobrepoblació mundial. Per últim, l'extrema dreta construeix una idea de frontera que ha impregnat a moltes altres opcions polítiques. Per una banda, la frontera es replega per barrar el pas a persones empobrides en desplaçament forçat construint un mur infranquejable però, per altra banda, es desplega en forma de tentacles neocolonials per aconseguir els recursos necessaris per alimentar l'economia capitalista (Pérez, 2016). En el capítol 4 aprofundirem amb més detalls sobre aquestes dinàmiques.

2.3 Barcelona i les ciutats *smart*

Per últim, volíem reflexionar sobre el rol de la ciutat de Barcelona com a territori urbà que concentra població dins el Nord global i que és un *hub* dinamitzador i promotor de models de ciutat a nivell internacional. Més enllà del propi tarannà obert i progressista amb el que sempre es descriu a la capital catalana, les inèrcies del capitalisme global també travessen la ciutat.

En els últims anys, les grans ciutats europees i referents internacionals s'han adherit al futur *smart*, on la tecnologia i la innovació haurien de millorar la qualitat de vida dels seus ciutadans, optimitzant-ne els serveis urbans i promovent la sostenibilitat. Aquestes ciutats aprofiten les dades, els sensors i la connectivitat digital per gestionar de manera més eficient aspectes com el trànsit, l'energia, l'aigua, la seguretat i els residus.

A la ciutat de Barcelona, dos grans esdeveniments alimenten aquest camí *smart*. Segurament el més reconegut a nivell internacional és el World Mobile Congress, una macro-trobada del negoci digital que congrega a les grans marques de les tecnologies de la informació i la comunicació i els grans bancs, asseguradores i fons d'inversió. Amb més de 100.000 visitants, el WMC s'autodefineix com l'esdeveniment de connectivitat més gran i influent del món on es promou la tecnologia de manera acrítica sense tenir en compte els seus costos humans i materials. El 5G, la intel·ligència artificial, les dades, els algorismes i

un llarg etcètera son els seus protagonistes. Com a contrapunt, entitats de la societat civil organitzen el Mobile Social Congress per donar veu als impactes negatius del desenvolupament tecnològic capitalista.

L'Smart Cities Expo World Congress, que també es celebra a Barcelona, segueix la mateixa estela del WMC. Compta amb més de 25.000 participants i, segons l'organització és la trobada més gran i influent en innovació urbana, aplegant representants d'institucions nacionals i locals i empreses del sector de la mobilitat, energia, mediambient, biotecnologia, ciència dels materials, nanotecnologia, etc. De la mateixa manera que el WMC, promou uns models de ciutat *hightech* només a l'abast d'una petita part de la població global i amb totes les implicacions ambientals i socials que hem comentat amb anterioritat.

Aquest model de ciutat *smart*, altament tecnificada i digitalitzada, es fonamenta en un aparellatge tecnològic que explota i expolia altres territoris convertint-lo en insostenible ambientalment i humana. Això contribueix de manera directa o indirecta al colonialisme verd i al desplaçament forçat, sobretot perquè no hi ha un balanceig amb altre tipus de futurs on l'autosuficiència, la frugalitat, la comunitat, la solidaritat, etc., valors que promou, per exemple, el Decreixement, siguin presents en la transició cap a ciutats veritablement justes fora de la lògica de la globalització capitalista.

3.

METODOLOGIA

Aquest estudi pretén identificar i exposar les vulneracions ambientals que tenen lloc als països d'origen d'alguns dels col·lectius del Sud global més nombrosos a la ciutat de Barcelona i aprofundir en les causes ambientals que generen el desplaçament forçat de les comunitats afectades. En aquesta edició s'han seleccionat aquells països que presenten algunes, o vàries, de les següents característiques:

- Un desplaçament significatiu com a conseqüència de la vulnerabilitat als impactes climàtics, sobtats i de generació lenta.
- Projectes d'extracció a gran escala i exportació de béns comuns estratègics per la transició verda.
- Vincles notoris entre les vulneracions ambientals al país d'origen i el desplaçament a la ciutat de Barcelona.

També s'han considerat altres factors com l'índex de conflictivitat socioambiental als països d'origen, les xifres de desplaçament intern per desastres naturals d'origen antropogènic i la proporció de població orientada al sector primari o a economies de subsistència. Aquesta anàlisi s'ha dut a terme en base a diferents indicadors que sovint es troben interrelacionats i que aporten una visió global de la vulnerabilitat de certs territoris als desastres climàtics i a la degradació ambiental, així com de les tendències de desplaçament de les poblacions afectades.

S'han identificat tres països que no només comparteixen trets característics rellevants pel present estudi, sinó que també tenen una població estrangera significativa residint a la ciutat de Barcelona. Perú i Marroc són dos dels col·lectius amb una població més nombrosa a Barcelona, amb 17.331 i 15.481 persones registrades al 2023 (IDESCAT, 2024). La comunitat senegalesa, amb 1.865 persones registrades, representa la diàspora més

nombrosa de l'Àfrica subsahariana a la ciutat. Mentre que Perú presenta una proporció més equilibrada en el gènere de la població desplaçada a Barcelona, on les dones superen lleugerament els homes que s'han desplaçat a la ciutat comtal, en el cas del Marroc els homes representen un 63% i a Senegal, un 83% (IDESCAT, 2024). Aquestes xifres, lluny de ser precises, invisibilitzen les persones desplaçades que arriben i es mantenen a Barcelona en una situació irregular i sobreviuen en condicions precàries i sense el reconeixement d'alguns dels seus drets més fonamentals. A més, cal destacar que són unes de les nacionalitats que presenten més sol·licituds d'asil a l'Estat espanyol. Perú, amb un increment del 60% respecte l'any anterior, és el tercer amb major nombre de sol·licituds formalitzades al 2023, mentre que Marroc ocupa el sisè lloc i Senegal, el vuitè (CEAR, 2024).

Perú és un país amb una població rural significativa (Grupo Banco Mundial, 2024a) que es caracteritza per un model de desenvolupament dependent de les exportacions de béns comuns sense processar, especialment de la indústria minera¹. Aquest model extractiu que ha concentrat les principals activitats econòmiques del país no distribueix la riquesa de manera equitativa i ha generat desposseïció, problemes de salut, desigualtat i degradació ambiental. A més, l'implementació d'aquests projectes sovint implica greus desigualtats de gènere, exposant a les dones a un augment de la càrrega de treball no remunerat (domèstic i comunitari), a la pèrdua dels seus mitjans de vida, sovint directament vinculats als béns comuns, a la marginalització en la presa de decisions, a l'estigmatització i violència quan assumeixen rols de defensoria i a múltiples agressions i violències sexuals.

Com a conseqüència, s'observen innumerables conflictes socioambientals arreu del país entre les poblacions afectades i els interessos corporatius i estatals, amb greus implicacions en el desplaçament

¹Tot i haver patit un descens en els últims dos anys, la xifra d'exportacions sobre el valor total del PIB se situa per sobre del 20% (Expansión, 2024).

forçat de les poblacions afectades (EJ Atlas, 2024a). En aquest context actual de dependència respecte l'explotació dels seus recursos naturals, on el 60% dels ingressos per exportació procedeixen del sector miner, cal destacar la rellevància del país andí en l'engranatge global de la transició verda. Perú posseeix diversos minerals estratègics per impulsar la tan anhelada transició, com el coure, del qual n'és el segon extractor mundial. Els objectius de descarbonització i neutralitat climàtica establerts a l'Acord de París implicaran que, pel 2040, la demanda de metalls com el cobre el multipliqui per 28 respecte els nivells del 2020 (Dietz, 2023).

En l'edició anterior d'aquest Informe es va descartar l'anàlisi de les dinàmiques de desplaçament forçat per vulneracions de drets ambientals al Marroc degut a la correlació entre els fluxos migratoris d'aquesta població i el període de creixement econòmic al territori català, a més d'altres factors com les connexions històriques i culturals, així com el reagrupament familiar i la demanda de mà d'obra (CCAR, 2023). Si bé és cert que tots aquests factors han influït en la mobilitat de la població marroquí a Barcelona, aquest Informe pretén explorar de manera més detallada els impactes de la transició i el colonialisme verd, per una banda, i de l'emergència climàtica, per una altra, en el desplaçament de la població marroquí a Barcelona. Marroc és un país on el 30% de la població segueix vivint del camp (Grupo Banco Mundial, 2024b), de manera que es troba en una situació especialment vulnerable als impactes de l'emergència climàtica, especialment pel que fa als fenòmens hidrometeorològics extrems, l'escassetat d'aigua, l'esgotament de la producció agrícola i l'augment del nivell del mar (Climate Clean Air Coalition, 2024). A més, el país nord-africà ha establert l'Estratègia d'Hidrogen de 2020 amb l'objectiu de convertir-se en una potència regional per mitjà de les energies renovables, impulsant

el seu rol com a exportador d'hidrogen i fertilitzants verds per abastir la indústria domèstica i els principals centres de consum de l'Unió Europea (Urbasos, 2022).

Pel que fa a Senegal, cal destacar que un dels factors principals de la seva vulnerabilitat en termes de desplaçaments ambientals són els impactes de generació lenta del canvi climàtic, com l'escassetat d'aigua, la desertització, la pujada del nivell del mar i l'escalfament i alteracions de les corrents marines, fenòmens que afecten els mitjans de vida de les comunitats rurals, agricultores i pesqueres que es veuen forçades a desplaçar-se com a mecanisme d'adaptació (Lacomba, 2024). Igualment rellevants són les dinàmiques extractives que s'han mencionat prèviament i que també tenen un gran impacte en el desplaçament forçat de les comunitats afectades a Senegal. La presència internacional de la indústria pesquera a les seves aigües, especialment arran dels acords de pesca amb l'UE, ha desmantellat els modes de vida tradicionals de les comunitats pesqueres basats en la pesca a petita escala i les està forçant a abandonar els seus territoris degut als riscos i a la impossibilitat de guanyar-se la vida en aquest nou panorama (Celis i altres, 2022). Per tant, els impactes climàtics i l'extractivisme de la indústria pesquera internacional en un país eminentment rural, on la meitat de la població viu i depèn dels recursos naturals (Grupo Banco Mundial, 2024c), evidencia la necessitat d'explorar els vincles entre les vulneracions ambientals a Senegal i el desplaçament de la seva població a Barcelona. A més, ha signat fa poc més d'un any l'Acord per una Transició Energètica Justa amb països com França, Alemanya, el Regne Unit, Canadà i la Unió Europea (European Commission, 2023) per accelerar, entre altres coses, la implantació de renovables i desenvolupar les capacitats de producció d'hidrogen verd.

4.

EL DESPLAÇAMENT FORÇAT EN UN CONTEXTE D'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA I TRANSICIÓ VERDA

Sovint és difícil determinar la causalitat entre els impactes climàtics, l'extractivisme i el desplaçament forçat de les persones afectades, especialment quan es tracta de moviments transfronterers. A l'informe anterior (CCAR, 2023) es va exposar la multicausalitat del desplaçament forçat per raons ambientals, ja que aquestes dinàmiques també es veuen afectades per un conjunt de factors socioculturals, econòmics i polítics que construeixen certes narratives entorn la voluntarietat dels desplaçaments. No obstant,

l'escenari actual d'emergència climàtica, despullament territorial i degradació ambiental exigeix situar els drets de les persones desplaçades al centre i insistir en la responsabilitat dels estats i les empreses en les vulneracions ambientals arreu del món, especialment als territoris del Sud global. Aquesta secció aborda els vincles i les conseqüències de les vulneracions de drets ambientals en el desplaçament forçat de les persones afectades en un context de transició verda, que justifica l'espoli de béns i territoris del Sud global.

4.1 La degradació ambiental i la intensificació dels impactes climàtics com a factors d'expulsió

Milions de persones es veuen obligades a desplaçar-se cada any a causa d'esdeveniments climàtics extrems, en forma d'inundacions, huracans, onades de calor, incendis forestals i altres fenòmens d'origen antropogènic que han augmentat en la seva intensitat i freqüència en les últimes dècades. Aquests desplaçaments són conseqüència de desastres climàtics sobtats i solen donar-se dins de les mateixes fronteres d'un país i de manera temporal, és a dir, les persones afectades generalment es desplacen internament i acaben retornant als seus territoris tant aviat com les circumstàncies els hi ho permeten (Pajares, 2020). Les xifres de desplaçament intern per desastres naturals deixen evidència d'aquests fenòmens. Mentre es van registrar 26,4 milions de nous desplaçaments interns al 2023, la xifra de persones que es trobaven desplaçades internament a l'acabar l'any era de 7,7 milions, moltes d'elles al sud i sud-est asiàtic (IDMC, 2024). Els impactes climàtics tenen un abast global, però afecten de manera desproporcionada els països més vulnerables, que són a la vegada els menys responsables per les emissions històriques de gasos d'efecte hivernacle (Tietjen, 2022).

Altres dinàmiques de desplaçament forçat es donen com a conseqüència de desastres climàtics de generació lenta. Ens referim a les sequeres recurrents, la desertificació, la degradació de les terres cultivables, el desgel dels glaciars o la pujada del nivell del mar. Tot i estar menys quantificats i visibilitzats, sabem que van en augment i que els seus impactes ocasionen greus vulneracions dels drets de les persones i comunitats afectades, com el dret a una vida digna, el dret a la salut, a l'habitatge, a la seguretat alimentària i hídrica, així com el dret a un medi ambient sa i a la pròpia identitat (Pajares, 2020). En aquests casos, les poblacions afectades, eminentment rurals, solen desplaçar-se cap als principals centres urbans del país, si bé en ocasions es donen casos de desplaçament a altres emplaçaments rurals de la mateixa província o regió, o inclús a països veïns. En aquestes circumstàncies el desplaçament sol tenir un caràcter més permanent, ja que en moltes ocasions el deteriorament dels ecosistemes i la destrucció d'hàbitats i mitjans de vida queda greument danyat o és irreversible, impeding o dificultant el retorn de la població desplaçada (Pajares, 2020).

La regió del Sahel és un exemple clar dels impactes de l'emergència climàtica i la seva interacció amb altres megatendències en el desplaçament forçat. La pèrdua de terres fèrtils, la disminució de la productivitat de la terra entre un 30 i un 40% i l'avanç de la desertificació, a causa de l'augment de les temperatures i la disminució de les pluges, es dona en un context d'inestabilitat política i d'increment massiu de la població, que s'espera que es multipliqui gairebé per dos en els propers 20 o 30 anys (Gaynor, 2020). Com a conseqüència, les poblacions afectades del Sahel s'estan desplaçant de les zones rurals a les ciutats, cercant noves oportunitats, però també als països costaners limítrofs (Pajares, 2020). Així mateix, l'acceleració dels impactes climàtics a Perú a través del retrocés dels glaciers, dels fenòmens hidrològics i de les temperatures extremes està precaritzant les condicions de vida i incrementant els reptes que han d'afrontar les persones que se'n veuen afectades. En moltes ocasions aquests processos generen desplaçament del camp a les ciutats, especialment de les regions muntanyoses a les costeres (Bergmann i altres, 2021). A les regions muntanyoses, els impactes climàtics han accelerat les corrents migratòries històriques a causa del fred extrem, les glaçades, la manca d'aigua, les sequeres i les inundacions, mentre que a la selva, els agricultors es desplacen temporalment durant la temporada de pluges per evitar la inseguretats alimentària (Berdejo, 2021).

Els impactes climàtics no són factors aïllats en els desplaçaments ambientals, sinó que en moltes ocasions interaccionen amb els interessos corporatius i estatals que impulsen la maquinària extractivista, causant un efecte multiplicador i exacerbant la vulnerabilitat de

les persones i territoris afectats. La implementació de megaprojectes genera contaminació de l'aire, de l'aigua i del sòl, degradació ambiental, deteriorament de la salut, pèrdua del sentit identitari, dels mitjans de vida i destrucció dels hàbitats, així com violència, persecució i criminalització. Les comunitats locals sovint oposen una fervent resistència a l'avanç del capital sobre els seus territoris, a l'extracció dels seus recursos i a la despossessió dels seus mitjans de vida, però en moltes ocasions es veuen abocades al desplaçament. En altres ocasions, les persones queden atrapades al territori en contra de la seva voluntat i en condicions de vida que posen en seriós perill la seva supervivència, especialment les persones més vulnerables com les persones grans, amb poca salut o que pateixen desigualtats per raó de gènere (Ariza i altres, 2022).

En aquest context d'emergència climàtica ens trobem davant d'una transició verda corporativa, basada en un model tecnoeconomicista hegemònic, orientat a reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle, assegurar l'accés a noves fonts d'energies renovables i sostenir un creixement verd il·limitat, tot mantenint les relacions globals de desigualtat i explotació on les corporacions transnacionals controlen la inversió, les infraestructures, la producció, la investigació i el transport (Dietz, 2023). Aquest model de capitalisme verd està basat en l'apropiació de béns comuns com l'aigua, la terra i certs minerals, de les propietats naturals com la radiació solar i el vent, i la mà d'obra, essencialment dels territoris Sud global, i va de la mà d'una major influència del capital transnacional, de les organitzacions internacionals i dels governs occidentals (Dietz, 2023).

Les noves dinàmiques d'acaparament de terres, per donar lloc a les plantacions de biocombustibles i a l'implementació de mecanismes de compensació de carboni, així com els impactes dels grans projectes d'energies renovables i l'extracció de minerals estratègics generen vulneracions ambientals i desplaçament forçat a territoris que ja han estat castigats per les activitats extractives més tradicionals com la mineria, els monocultius, els hidrocarburs i les preses hidroelèctriques (Pérez i altres, 2023). Per una banda, és imperatiu abordar les greus afeccions de la transició verda als territoris, mitjans de subsistència i benestar de les persones i comunitats afectades i garantir la protecció dels drets més afectats, com el dret a la vida, a la salut, a l'aigua, a una alimentació saludable i a un medi ambient sa, a l'educació, a la cultura, a l'habitatge, a la lliure determinació, al treball i als drets col·lectius dels pobles indígenes (Deniau i altres, 2021). Per una altra, cal reconèixer la gravetat, la freqüència i les responsabilitats en les vulneracions ambientals que posen en perill els drets humans i abordar la necessitat de protecció internacional de les persones en desplaçament forçat.

El Pacte Europeu de Migració i Asil, aprovat el desembre del 2023, avança en la direcció oposada i reforça la noció ja prou extesa de l'"Europa fortalesa". El Pacte augmenta el control fronterer, facilita les deportacions i manté el problemàtic sistema de Dublín, que sobrecarrega els estats fronterers de la UE. El Pacte no garanteix vies legals i segures per a la migració ni programes d'integració, i permet als estats eludir responsabilitats d'acollida pagant o contribuint en deportacions, instrumentalitzant la migració. A més, les detencions de persones a les fronteres, la manca d'avaluació individualitzada de sol·licituds d'asil i l'acceleració dels procediments vulnera el dret d'asil i el principi de no devolució (Boza i Moya, 2023).

4.2 Extractivisme verd i l'extrema dreta en les dinàmiques de desplaçament forçat

Com apuntàvem anteriorment, la naturalesa multicausal del desplaçament forçat ens porta a analitzar la possible contribució de la transició verda i les seves solucions. Segurament, l'impacte més palpable de la transició verda és l'augment de la mineria per aconseguir els minerals fonamentals per la fabricació de tecnologies. Segons l'Agència Internacional de l'Energia (IEA) la demanda global de minerals per a bateries, energies renovables i xarxes el 2040 en relació al 2020 suposa multiplicar la demanda de liti per aquest sector per 42, la de grafit per 25, la de cobalt per 21, la de níquel per 19, la de manganès per 8 i la de terres rares per més de 7 (IEA, 2020). Aquest increment exponencial té dues solucions possibles per la IEA: obrir noves mines o ampliar les existents. Les ampliacions poden ser més ràpides però la seva capacitat per abastir els mercats globals és limitada i, per tant, la major part de la inversió hauria d'anar a noves zones d'extracció. Per al liti i el níquel, es calcula que seran necessàries 70 noves mines de mida mitjana, 30 per al cobalt i 80 per al coure. Per posar alguns exemples del què significa en relació a l'acapament de terres i el canvi d'usos del sol, una de les mines de coure més grans del món, la Escondida a Xile, ocupa 24.000 hectàrees, 2,5 vegades la ciutat de Barcelona.

L'avenç de la frontera extractiva és un factor que contribueix al desplaçament forçat perquè el sector miner és intensiu en recursos hídrics, energètics i ocupació de territori. La mineria genera importants impactes socioambientals negatius, afectant tant els ecosistemes com les comunitats locals. A nivell ambiental, l'extracció de minerals sovint provoca la desforestació, la contaminació del sòl, l'aire i l'aigua per l'ús de productes químics tòxics com el mercuri i el cianur, i la degradació dels hàbitats naturals. A més, la mineria pot alterar el cicle hidrològic, reduint la disponibilitat d'aigua dolça. Pel que fa als impactes socials, les comunitats locals poden patir desplaçaments

forçats, pèrdua de terres agrícoles i degradació de la salut a causa de la contaminació. Això, sovint, genera conflictes per la manca de compensacions adequades i la seva desigual distribució.

Existeixen nombrosos exemples de com l'activitat extractiva desplaça poblacions. La mina de carbó del Cerrejón a Colòmbia, ha provocat desplaçaments forçats de les poblacions indígenes wayúu (Hernández, 2012), la mineria de cobalt i coure a Katanga, República Democràtica del Congo, ha obligat a la població local a abandonar les seves terres (HRW, 2020) o els danys ambientals i les expropiacions a l'Estat Kachin de Myanmar, han obligat a marxar de les seves llars a les poblacions indígenes kachin per l'explotació de terres rares (Kirchain i altres, 2016). A més, l'activitat extractiva és de lluny la més implicada en la repressió d'activistes. L'any 2023, 25 activistes varen ser assassinades en relació a la mineria i l'extracció de recursos, un 13% d'un total de 196 persones (Global Witness, 2024).

A part de les formes més crues de violència, existeixen nombrosos conflictes socials i ambientals documentats relacionats amb l'extracció de minerals per la transició verda: la contaminació de l'aigua i dels ecosistemes per l'extracció de cobalt a les mines de Glencore-Katanga a la República Democràtica del Congo; les pluges àcides i les emissions de diòxid de sofre provocades per l'extracció de cobalt i coure de Glencore a Zàmbia; la pugna pels recursos hídrics entre la mineria del liti i les activitats locals als salars altoandins entre Xile, Argentina i Bolívia; les lluites del poble indígena Karonsi'e Dongi contra l'extracció de níquel de la minera brasilera Vale, S. A., a Indonèsia; i, fins i tot, les denúncies per treball forçat als anomenats "camps de reeducació" de la Xina, on es confina a l'ètnia uigur fer fabricar panells fotovoltaics (Pérez i altres, 2023). Malauradament, podríem continuar ampliant la llista.

Tanmateix, l'afany per aquestes matèries primeres no es limita a accelerar i aprofundir l'extracció en els països que la lideren actualment i afecta a pràcticament qualsevol territori del món. En referència al present estudi, a més de la coneguda explotació de coure de Perú, el Marroc té reserves de cobalt valuoses i el Senegal podria explotar titani i manganès (IISD, 2024).

Dins la dinàmica de transició verda capitalista cal fer una menció especial a la promoció de l'hidrogen verd, és a dir, a la producció d'hidrogen amb energies renovables a través de l'electròlisi per emmagatzemar energia, descarbonitzar el transport pesant i substituir els combustibles fòssils en alguns processos industrials com la producció de fertilitzants o d'acer. L'hidrogen verd ha aparegut en l'escena de la transició fa poc més de cinc anys i actualment s'ha estès fins el punt que molts països al Sud i Nord globals tenen plans de produir-lo i/o exportar-lo. A finals de 2023, 41 països havien aprovat plans estratègics per al desenvolupament de l'hidrogen.

A la regió d'Antofagasta, Xile, els projectes d'hidrogen verd han creat un conflicte amb el poble indígena Chango que pateix per la continuïtat de la seva activitat de pesca tradicional (Pérez i altres, 2023)

Per altra banda, la quantitat d'inversió que està acaparant aquesta tecnologia contrasta amb la dificultat d'aconseguir finançament per altres polítiques climàtiques, com els compromisos de transferència del Nord al Sud per adaptació o el mateix fons per paliar els impactes presents. Per exemple, el Fons de Pèrdues i Danys de les Nacions Unides és una iniciativa creada per ajudar els països vulnerables a afrontar els impactes adversos del canvi climàtic, com desastres naturals, inundacions, sequeres, i l'augment del nivell del mar. Aquest fons va ser aprovat oficialment a la COP27 (2022) amb l'objectiu de proporcionar suport financer als països en desenvolupament que pateixen els efectes del canvi

climàtic, però que han contribuït poc a les emissions de gasos d'efecte hivernacle. Mentre que la mitigació aborda les causes del canvi climàtic (com la reducció de les emissions de gasos d'efecte hivernacle) i l'adaptació tracta els seus impactes (com la construcció de murs de contenció per evitar inundacions), les pèrdues i danys es centren en els impactes inevitables i irreversibles de la crisi climàtica incloent compensacions per la destrucció d'ecosistemes i habitatges. Les illes de baixa altitud com ara Tuvalu, Kiribati o les Maldives en són el màxim exponent perquè podrien convertir-se en inhabitables a causa de l'augment del nivell del mar. Aquestes illes vulnerables han experimentat pèrdues en biodiversitat, ecosistemes, propietats, patrimoni cultural i mitjans de vida, i moltes comunitats es veuran afectades per desplaçaments, migració i reubicació (UNEP, 2023).

Una anàlisi sobre els costos de les pèrdues i danys del canvi climàtic entre 2000 i 2019 a nivell mundial va avaluar que ascendien als 2,8 bilions de dòlars (Newman i Noy, 2023). A finals de 2023, el fons de Pèrdues i Danys havia recaptat 661,39 milions de dòlars (UNFCCC, 2023), una quantitat del tot insuficient. Paradoxalment, només l'any 2023, es van gastar 3.500 milions de dòlars a nivell mundial en la construcció de projectes d'hidrogen (IEA, 2024).

Cal ressaltar però, que tenim molts exemples de l'històric dels combustibles fòssils pel que fa als cops d'Estat, guerres i conflictes d'alt nivell pel seu control, on la inestabilitat política, la inseguretat i la violència acaben contribuint significativament al desplaçament forçat de poblacions civils. Des del cop d'Estat contra Mohammad Mossadegh a l'Iran l'any 1953 i el seu vincle amb la nacionalització del petroli (Gasiowski, 1987), la invasió de l'Iraq per part dels EUA l'any 2003 (Stokes, 2007), les guerres del gas entre Rússia i Ucraïna el 2006 i 2009 (Pirani i altres, 2009), entre molts altres.

En el marc de la transició verda també estan aflorant noves disputes que tenen a veure amb el control de minerals fonamentals per la transició verda. El novembre de 2019, les mobilitzacions colpistes d'extrema dreta van forçar la renúncia del president Evo Morales poc després de les eleccions presidencials celebrades a l'octubre. El teló de fons va ser la disputa pel control del liti bolivià (Al Jazeera, 2019) amb unes polèmiques declaracions del multimilionari Elon Musk que van causar indignació perquè, irònicament o no, es ventava de l'autoria del cop d'estat (Público, 2020).

Pel que fa als cops d'estat de 2021 a Sudan, Mali, Guinea Conakry, el Txad i Níger la lògica del control dels minerals fonamentals també hi operava. A canvi d'unes condicions sovint més generoses que les imposades durant dècades per les multinacionals occidentals, la Federació Russa i la Xina aconseguien un accés fàcil i garantit a matèries primeres com el manganès, urani, terres rares, or i diamants fonamentals per al seu desenvolupament econòmic i enfortiment geopolític (Santopadre, 2023).

Sumat a tot el que té a veure amb el control de les matèries primeres, la transició verda necessita de grans infraestructures de processament, refinament, fabricació, transport i distribució. Sovint comporta l'ampliació o creació de carreteres, plantes de generació d'energia, ports, aeroports, polígons industrial, etc., que també acaben afectant a les poblacions locals.

A part de les dinàmiques extractives de la transició verda un altre dinamitzador que aprofundeix negativament en el desplaçament forçat per motius ambientals són els plans, polítiques i discursos de l'Extrema Dreta. La majoria de partits extremistes volen explotar els recursos nacionals fòssils i minerals ignorant la situació d'emergència climàtica creant un gravíssim problema per la humanitat i especialment per les persones vulnerabilitzades. Els estrets marges que marca la ciència per no sobrepassar els líndars perillosos i els punts de no-retorn que ens durien a escenaris de +3°C o +4°C d'increment de temperatura a finals de segle fan que cada tona emesa tingui molta rellevància. Segons un article publicat a la revista Nature, per no sobrepassar el líndar dels 1,5°C, aproximadament el 97%, el 81% i el 71% dels recursos actuals de carbó, gas convencional i petroli, respectivament, haurien de romandre sense cremar (Pellegrini, 2024). Per tant, l'agenda pro-fòssil de Donald Trump i l'afany per explotar els recursos de l'Amazonia per part de Jair Bolsonaro representen una gran amenaça global si recuperen el poder. De la mateixa manera, els líders europeus de l'extrema dreta com Morawiecki (Partit Llei i Justícia, Polònia), Le Pen (Rassemblement National, França), Orbán (Fidesz, Hongria) o Wilders (Partit per la Llibertat, Països Baixos), aposten per explotar els recursos fòssils nacionals per no dependre de forces estrangeres (Malm, 2021).

En el seu joc negacionista, l'extrema dreta ignora, ridiculitza i criminalitza la situació de les persones en desplaçament forçat per raons ambientals. Viktor Orban, president d'Hongria, va assegurar que "No hem de permetre que els refugiats climàtics arribin a Europa" (Kovács, 2023). El viceprimer ministre italià i líder de la Lega, Matteo Salvini, feia befa sobre aquesta situació "Què és un migrant climàtic? On vas a l'hivern si fa fred i a l'estiu si fa calor? Prou, ja tenim masses aquí. Considerem a algú que se'n va de Milà perquè no li agrada la boira un migrant climàtic?" (Malm, 2021).

En un altre ordre d'idees, l'extrema dreta té el seu propi concepte de frontera més enllà de la línia que marca el límit exterior del territori d'un Estat. Per una banda, pel nacionalisme verd l'ecologia és la frontera, la posició des de la qual s'ataca a qualsevol acord global o multilateral i es defensa el proteccionisme per combatre les emissions i protegir "la família, la natura i la raça" (Malm, 2021). Marine Le Pen, lideressa del Reagrupament Nacional a França, repeteix en les seves intervencions que "la millor aliada de l'ecologia és la frontera". Per altra

banda, el nacionalisme fòssil i extractiu també identifica la frontera com el límit necessari per assegurar que l'energia i minerals en estoc, els recursos nacionals, son gestionats pels seus veritables propietaris, la població blanca autòctona.

Els discursos abrandats que exalten l'"Europa fortalesa" i que han sortit reforçats amb el Pacte Europeu de Migració i Asil, topen amb la contradicció de què, al cap i a la fi, la Unió Europea és un territori altament depenent de l'exterior i cap estat membre podria ensortir-se'n sense assegurar l'energia, els materials i la tecnologia de tercers països dins el model del capitalisme industrial que tant admira l'extrema dreta. La dependència de la UE pel que fa als combustibles fòssils se situava en el 73% i la de materials metàl·lics en un 47% el 2023 (Eurostat, 2024), percentatges que ni de bon tros es poden subsanar amb recursos domèstics sense qüestionar el model de producció i consum. A més, països com Nigèria, Líbia, Algèria o Perú tenen una gran població migrada a la UE alhora que son subministradors de combustibles i minerals.

5.

**ESTUDI DE CASOS DE
DESPLAÇAMENT FORÇAT
PER VULNERACIONS
AMBIENTALS A BARCELONA**

5.1 Perú

Com altres països amb una responsabilitat històrica insignificant en l'escalfament global, Perú es troba en una situació paradoxal², ja que al seu subsòl s'acumulen reserves de minerals crítics cobejats per una transició verda que busca la descarbonització dels sistemes productius, especialment de països del Nord global. En aquest context d'emergència climàtica, l'imperatiu neoliberal suposa la integració de Perú en l'entramat polític i econòmic de la transició a través de mecanismes que perpetuen la situació històrica d'espoli i relacions desiguals, on els territoris d'Amèrica Llatina han quedat relegats al subministrament de matèries primeres en la divisió internacional del treball, impulsant el desenvolupament econòmic dels països més industrialitzats del Nord (Rojas, 2023). Aquest extractivisme verd es superposa al model de desenvolupament hegemònic a Amèrica Llatina de principis del segle XXI, el neoextractivisme, que ha generat la intensificació dels conflictes socials, la destrucció de mitjans de vida alternatius a les zones rurals i l'augment de la violència relacionada als projectes extractius (Dietz, 2023). Aquestes pràctiques han implicat vulneracions als drets de les persones damnificades, com la vulneració del seu patrimoni natural, la degradació dels rius i boscos, l'afectació de la seva salut i cultura i la destrucció de les comunitats a causa del desplaçament forçat.

Actualment, l'Atlas de Justicia Ambiental documenta 106 conflictes socioambientals, vinculats principalment a la mineria, però també a l'explotació d'hidrocarburs i altres projectes extractius (EJ Atlas, 2024a), mentre que la Defensoria del Poble de Perú en documenta 117 al juny del 2024. D'aquests, 74 corresponen a la mineria i 30 als hidrocarburs (Defensoría del Pueblo, 2024). En el marc d'aquests projectes s'exerceix una violència sistemàtica contra els territoris i contra les persones afectades que defensen els seus drets, i mostra d'això en són les més

de 2.000 persones assassinades des del 2012, 58 d'elles a Perú (Global Witness, 2024). Dels 196 assassinats registrats al 2023 arreu del món, en un 85% dels casos van tenir lloc als territoris d'Amèrica Llatina, en un 51% la població afectada era població indígena i afrodescendent i en més d'un 50% es van donar en un context de resistència a la mineria (Global Witness, 2024). Altres formes de violència contra persones defensores són la desaparició forçada, la intimidació i la criminalització. En el cas de les dones defensores, la violència que pateixen abasta una diversitat d'actes que van des d'amenaçes fins a la violència sexual i l'assassinat.

La transició verda, per la qual s'estima que s'hauran d'extraure més de 3 bilions de tones de metalls i minerals en els propers 30 anys (Walter i altres, 2021), s'està implementant en aquest context de violència, despossessió, degradació ambiental i neocolonialisme. La construcció de xarxes elèctriques, seguit de la producció de vehicles elèctrics, la descarbonització del sector del transport en general i la producció d'energies renovables requeriran la major quantitat de metalls i minerals per implementar-la (Walter i altres, 2021). En aquest context, el coure, del qual Perú n'és el segon productor mundial (STATISTA, 2024), es convertirà en el mineral més demandat, ja que d'ell en depèn la construcció de les xarxes elèctriques. Al 2023 la seva producció a Perú va créixer un 12,7% respecte l'any anterior i entre els anys 2012 i 2019 es va duplicar (Dietz, 2022). S'estima que, al 2040, el 76% de la demanda global de coure anirà destinada a les xarxes elèctriques que sostindrien l'electrificació de l'economia (Walter i altres, 2021). Si bé el coure és el seu recurs més estratègic, el país andí també avança en l'exploració i explotació de nous projectes relacionats amb altres minerals crítics per la transició, com el ferro, el plom, el molibdè, la plata, el zinc, l'indi i el grafit (Sierra, 2024), i en l'exportació d'hidrogen verd.

²Al 2022, Perú registrava un volum d'emissions de gasos d'efecte hivernacle anual de 61 milions de tonelles, en comparació amb les 11,4 bilions de la Xina i els 5 bilions dels EEUU, el que representa un 0,16% de les emissions globals (Ritchie i altres, 2022a).

Les reserves de coure de Perú es troben principalment a la regió coneguda com el Corredor Miner del Sud, entre els departaments de Cusco, Apurímac i Arequipa, que concentra el 40% de la producció nacional (CooperAcción, 2024) i algunes de les principals mines de coure del món, com Cerro Verde i Las Bambas (Ministerio de Energía y Minas, 2023). Aquests megaprojectes han generat grans impactes ambientals i han desencadenat en conflictes amb les comunitats locals. L'exploració de coure per part de la mina a cel obert d'Antamina, al departament d'Ancash, va suposar el reassentament de famílies, principalment ramaders de regions altoandines, desencadenant en conflictes sobre la propietat de la terra, les compensacions per les reubicacions i sobre els impactes ambientals i socioeconòmics de l'activitat minera (EJ Atlas, 2022). Pel que fa al projecte d'exploració de coure a cel obert de Las Bambas, que va suposar el reassentament de les 1.197 persones de la comunitat camperola de Fuerabamba (Zevallos, 2015), la Defensoria del Poble de Perú va reportar al 2022 9 conflictes socioambientals als departaments d'Apurímac i Cusco, relacionats amb l'extracció i el transport del metall (Espinosa, 2022). A la regió de Cusco, Hudbay Perú SAC i el govern peruà promouen la mineria verda a través de l'exploració de coure i molibdè per la transició energètica i la producció de cotxes elèctrics, però les comunitats locals denuncien els mateixos patrons de despossessió, contaminació, criminalització i manca d'informació (EJ Atlas, 2023).

L'extracció de coure no ha portat el desenvolupament de xarxes elèctriques ni el progrés a les comunitats adjacents a les mines del Corredor Miner del Sud, de manera que les comunitats afectades, majoritàriament camperoles, han protagonitzat grans mobilitzacions en

oposició als impactes de les empreses mineres als seus territoris. En el cas de Las Bambas, un projecte estratègic per l'estat de Perú i per l'empresa xinesa MMG Ltd., que genera prop d'un 1% del PIB nacional de Perú, les comunitats han protagonitzat accions de resistència que han obligat a paralitzar l'activitat econòmica en nombroses ocasions, reportant pèrdues milionàries a l'empresa (Espinosa, 2022). Entre 2016 i 2022 MMG va registrar més de 400 dies de transport perduts degut als bloquejos de carreteres i l'estat peruà va respondre amb violència, militarització de la zona i una successió d'estats d'emergència que van desencadenar en múltiples violacions als drets humans i inclús la mort de persones defensores (EJ Atlas, 2022b).

Més enllà del coure, la transició verda també implicarà l'obertura de nous projectes vinculats a l'exploració i explotació d'altres minerals crítics, com el liti. Al departament de Puno s'han descobert reserves de 4,7 milions de tones de liti, despertant interessos internacionals, disputes judicials i riscos ambientals en comunitats que quasi no tenen accés a serveis bàsics (Sierra, 2024). Al 2021 l'estat peruà ja va aprovar la Llei 31283, que declara de necessitat pública i interès nacional l'exploració, explotació i industrialització del liti i els seus derivats i tracta la seva comercialització com un recurs estratègic. Aquesta cursa per assegurar-se una posició dominant en el subministrament de minerals estratègics podria conduir a un escenari amb major predisposició a aprovar projectes miners amb major celeritat, el que implicaria reduir els estàndards per part de les empreses i l'increment dels components de repressió i de les violacions de drets fonamentals (Sierra, 2024). Al 2024 els projectes d'inversió minera a Perú, encapçalats per la Xina, Canadà i Mèxic, són de 55.000

milions de dòlars. Gran part d'aquests estan vinculats a l'explotació i comercialització de coure, ja que el metall ocupa el primer lloc entre els productes exportats, amb un 30% del total de les vendes a l'exterior, principalment dirigides a la Xina (Sierra, 2024).

Per una altra banda, també cal destacar l'atractiu de Perú pel seu potencial en la producció d'energies renovables, especialment l'hidrogen verd. Al març del 2024 Perú va promulgar la Llei 31992 "Promoció de l'Hidrogen Verd", amb l'objectiu de promoure la investigació, producció, transformació, distribució, comercialització, exportació i ús d'hidrogen verd com a vector combustible i energètic (Ministerio de Energía y Minas, 2024). Prèviament, al 2020, diversos actors del sector empresarial van formar l'Associació Peruana de l'Hidrogen (H2 Perú) amb la visió de descarbonitzar l'economia nacional mitjançant l'ús d'hidrogen verd (Bermeo, 2023). Al departament d'Arequipa, al sud de Perú, ja s'ha iniciat la construcció de la primera planta, que estaria complerta al juliol de 2025 i s'espera que la producció i exportació comenci a principis de 2026 (Hinostroza, 2024). Però la producció i distribució d'hidrogen a través d'energies renovables no està exempt de problemàtiques socioambientals, ja que requereix l'acaparament de grans extensions de terres per la construcció de parcs eòlics i solars i la disponibilitat d'aigua per tal de realitzar l'electròlisi. L'hidrogen verd és una manifestació més de les problemàtiques i les pressions sobre els ecosistemes, els mitjans de subsistència i mitjans de vida en aquelles regions exposades als imperatius de l'extractivisme verd (Dietz, 2023).

La complexitat de les diferents dinàmiques que forcen el desplaçament de persones i comunitats a Perú també ens obliga a dirigir la mirada a les amenaces i els impactes climàtics arreu del país. Els diversos patrons de desplaçament per raons climàtiques ja documentats avui dia s'espera que augmentin en línia amb l'increment de la temperatura global (OIM, 2021). A més, s'ha demostrat que el desplaçament climàtic a Perú no només es produeix quan els impactes del clima erosionen els mitjans de vida, sinó també quan afecten altres aspectes culturals i identitaris, com ara els serveis ecosistèmics recreatius o espirituals (OIM, 2021). En general, s'espera que els efectes de l'emergència climàtica contribueixin al desplaçament forçat de les comunitats rurals que mantenen economies de subsistència, ampliant els fluxos de desplaçament intern existents de les àrees rurals cap a les urbanes, i dels territoris andins cap a la costa, principalment (OIM, 2021). En aquest context, les dones desplaçades pels impactes de la crisi climàtica corren un alt risc de patir violència de gènere i discriminació (ONU, 2023b). A la regió de Piura, al nord de Perú, s'ha observat que les dones pateixen més actes de violència en situacions de desastres climàtics i que estan exposades a la desatenció i tenen menor accés al suport que necessiten.

Al 2017, el fenomen del Niño Costero va provocar pluges intenses, inundacions, esllavissades i el desplaçament de més de 300.000 persones a les regions de Piura, Tumbes i Lambayeque, al nord del país, evidenciant els vincles entre els impactes sobtats de la crisi climàtica i el desplaçament forçat al país andí (OIM, 2021).

Els habitants de les regions costaneres, que concentren gran part de població del país, a més de fer front a aquests esdeveniments climàtics extrems també es veuen afectats per sequeres recurrents, temperatures extremes i incendis forestals. A les regions muntanyoses, el principal perill és el retrocés dels glaciars, una de les principals fonts d'aigua del país. L'acceleració d'aquest procés com a conseqüència de l'escalfament global podria generar el desplaçament d'un 28% dels habitants d'aquestes regions (Berdejo, 2021). Per contra, les regions selvàtiques del país estan exposades a un augment en la freqüència i intensitat d'inundacions, sequeres, erosió, desforestació i calor extrem (Berdejo, 2021). Els impactes climàtics accentuen la vulnerabilitat socioeconòmica d'un país amb un índex de pobresa superior al 20%, on una tercera part viu en espais insegurs, més de 9 milions estan exposades a pluges intenses, inundacions, esllavissades i despreniments de terra, 7 milions a temperatures baixes i molt baixes i gairebé 3,5 milions a sequeres recurrents (Berdejo, 2021).

Al Perú les tendències de desplaçament per motius climàtics segueix la mateixa lògica global, és a dir, principalment s'observen patrons de mobilitat interna, i varien segons edat, nivell socioeconòmic i gènere. Les persones joves, més aviat homes i amb menys recursos són les que solen desplaçar-se en situacions d'esdeveniments climàtics sobtats i de generació lenta (OIM, 2021). A la regió de Piura les sequeres recurrents desplacen temporalment agricultors i agricultores que es veuen forçats a buscar altres fonts d'ingressos en altres regions, mentre que a Àncash les comunitats rurals es desplacen a les àrees urbanes per la manca de disponibilitat d'aigua, degut al retrocés dels glaciars (OIM, 2021). Les gelades i onades de fred extremes ocasionen greus impactes a la població, les collites i el bestiar a la regió de Puno, generant el desplaçament de comunitats rurals a les ciutats en busca de millors condicions de vida. I a l'Amazònia peruana les pluges intenses durant la temporada humida, juntament amb la crescuda dels rius, han obligat les comunitats riberenyes de regions com Loreto i Ucayali a desplaçar-se temporalment (OIM, 2021).

5.2 Senegal

Si bé existeix una llarga història de desplaçament a Senegal com a conseqüència del saqueig, espoli i privatització durant l'època colonial i post-colonial, aquest Informe posa el focus en les vulneracions ambientals que s'observen des de finals del segle XX i que afecten de manera desproporcionada les comunitats costaneres del país, on viu un 65% de la població (Giacomelli i altres, 2022). Durant molt de temps la pesca a petita escala ha estat el sustent principal de les comunitats costaneres de Senegal, i encara avui és la principal activitat econòmica i mitjà de vida per un 15% de la població (Giacomelli i altres, 2022). El sector pesquer representa aproximadament un 3% del PIB del país, un 10% de les exportacions i al 2021 va generar 400 milions de dòlars en valor, però la pesca artesanal segueix sent la predominant en un 90% de les captures (Ferro, 2023). No obstant, l'aparició de nous actors internacionals a les seves costes, principalment flotes pesqueres europees i asiàtiques, ha canviat radicalment aquest paradigma (Celis i altres, 2022).

La Unió Europea (UE), una regió de gran demanda de productes pesquers, ha desenvolupat una Política Pesquera Comú (PPC) que garanteix l'accés i el subministrament constant a través d'acords comercials amb països com Senegal, que permeten l'accés de flotes pesqueres industrials a les seves aigües (Celis i altres, 2022). El primer de tals acords data de 1979 i després de diverses revisions i renovacions periòdiques es va suspendre temporalment entre el 2006 i el 2014, degut a una preocupació per la sobrepesca i pel seu impacte en les comunitats locals (Rodríguez, 2021). Al 2014 es van reprendre i s'han anat renovant fins l'actualitat, per períodes de 5 anys. L'acord vigent permet la captura de diverses espècies, entre les que destaca la tonyina, i segueix promovent un model de producció alimentària industrialitzada que afecta la seguretat alimentària i econòmica de les poblacions costaneres (Celis i altres, 2022).

Els impactes d'aquesta activitat econòmica en la sostenibilitat dels recursos pesquers i en els mitjans de vida de les comunitats locals són sovint superiors als registrats, ja que en moltes ocasions les flotes internacionals s'han servit d'aquests permisos per realitzar captures il·legals. S'estima que el valor de les captures il·legals a les aigües de Senegal entre el 2000 i el 2010 va ser de 10 milions de dòlars, aproximadament un 20% del valor de les captures legals pel mateix període (Celis i altres, 2022). Entre 2010 i 2012 el govern senegalès va concedir llicències de pesca a flotes europees i russes de manera il·legal, permetent-los pescar dins de la zona econòmica exclusiva (ZEE). Aquestes llicències van provocar la sobrepesca, afectant greument els recursos locals i generant una gran oposició a la concessió de llicències entre els grups locals de pescadors. El 2012, arran de la presidència de Macky Sall, el govern va cancel·lar 29 llicències, però alguns vaixells continuaven pescant de manera il·legal en aigües senegaleses. En els seus dos anys d'activitat, les flotes estrangeres van capturar 125.000 tones de peixos pelàgics, la meitat de la captura anual de tota la flota senegalesa (EJ Atlas, 2021).

Per tant, val a dir que els acords pesquers han generat un cost humà i uns impactes en les comunitats locals molt superiors als beneficis generats per les inversions de la UE. Aquests acords han destruït els mitjans de vida tradicionals de les comunitats pesqueres i en moltes ocasions no han deixat alternatives al desplaçament, especialment entres les poblacions que depenen del peix com a font principal de proteïnes. La percepció de la població senegalesa és que els acords de pesca amb la UE, que afavoreixen les empreses europees en detriment de l'economia local, són un dels principals motors de desplaçament, entre altres factors com la falta d'accés a la terra, la insuficiència de les polítiques governamentals relacionades amb l'ocupació juvenil i la mala governança del sector pesquer (Celis i altres, 2022).

A Senegal els homes dominen les activitats pesqueres (un 98% de la pesca a petita escala), mentre que les dones treballen en gran part de la cadena de valor posterior a la captura (90% del processament de marisc). L'empitjorament de les condicions de vida als països tradicionalment pesquers de l'Àfrica Occidental, com Senegal, es veu més reflexat en les realitats de les dones processadores que tracten i venen el peix als mercats locals (Celis i altres, 2022). Per contra, són generalment els homes els que es desplacen a altres territoris en busca de millors condicions i mitjans de vida alternatius. Gran part de la població senegalesa desplaçada a Europa es dedicava a la pesca a petita escala al seu país d'origen (El Salto Radio, 2021) i les dades de població desplaçada a ciutats com Barcelona mostren que majoritàriament són els homes els que es desplacen (IDESCAT, 2024). Però els riscos i amenaces que pateixen les comunitats costaneres de Senegal no estan únicament vinculades a l'acaparament dels oceans fruit dels acords pesquers amb tercers països i entitats supranacionals. La sobrepesca es dona en un context de fragilitat climàtica i mediambiental, on esdeveniments com la pujada del nivell del mar, l'erosió costanera, la salinització del sòl, l'acidificació dels oceans i els canvis en les corrents marines, les inundacions i la pèrdua de biodiversitat actuen com a multiplicadors (Giacomelli i altres, 2022). En aquest Informe es qüestiona la suposada voluntarietat dels desplaçaments ambientals, visibilitzant la interacció entre les diferents pressions climàtiques i extractives que afecten els mitjans de vida i els drets fonamentals de la població senegalesa i que amenacen la seva supervivència. En moltes ocasions no tenen altra opció que desplaçar-se, generalment a les zones més urbanitzades del país, com Dakar, però en altres ocasions el declivi de la pesca com a sustent de vida els expulsa cap a vies migratòries irregulars, precàries i perilloses per arribar a Europa (Giacomelli i altres, 2022).

A la localitat de Saint-Louis, una ciutat costanera de gran rellevància històrica i cultural situada al nord de Senegal, els seus residents estan familiaritzats amb els impactes de la pujada del nivell del mar, l'erosió costanera i les inundacions, tant en la infraestructura de la ciutat com en els seus mitjans de vida (Plaza i Paduano, 2024). Els forts temporals marins estan arrasant barris sencers, especialment el barri de pescadors de Guet Ndar, Ndar Toute i Gokhou Mbath, on moltes famílies depenen de la pesca per sobreviure. Moltes famílies han hagut d'abandonar les seves llars i comunitats per reubicar-se en zones més segures, però la infraestructura i els recursos en aquestes zones no sempre són suficients per a sostenir la població desplaçada (UNOPS, 2024). Segons estimacions, es calcula que prop de 10.000 persones ja han estat desplaçades i moltes més estan en risc (Plaza i Paduano, 2024).

A altres regions del país la desertització, l'escassetat de pluges i les pluges torrencials també estan generant grans èxodes rurals entre les poblacions rurals del nord de Dakar i del centre de Senegal, que es desplacen cap als principals centres urbans del país (Pérez i altres, 2019). La percepció de les persones senegaleses és que la causa principal dels desplaçaments és la falta de treball derivada de la desertització i la manca de mitjans d'adaptació a l'emergència climàtica, i un fet que evidència la no voluntarietat d'aquests desplaçaments és que en la seva majoria es duen a terme per persones no acompanyades per les seves famílies. A més, pràcticament la totalitat de les persones que acaba marxant ho fa amb l'objectiu de retornar a la seva localitat d'origen en un moment futur (Pérez i altres, 2019).

La transició verda i digital també està arribant a Senegal a través de projectes com la mina de circoni de Ziguinchor, que finalment no s'ha arribat a implementar degut a la

resistència social i comunitària (Sancho Talbot, 2022), o l'Acord per una Transició Energètica Justa del 2023 entre Senegal i països com França, Alemanya, el Regne Unit, Canadà i la Unió Europea (European Commission, 2023). A través d'aquest Acord els països mencionats proposen aportar inversió privada, finançament concessionari i suport a reformes de polítiques públiques per facilitar la transició energètica de Senegal, reconeixent el potencial dels seus recursos renovables abundants, especialment solar i eòlic, i de producció d'hidrogen verd. Altres mecanismes i iniciatives vinculades a la transició verda, com els projectes de captura de carboni o els REDD+ (Reducció d'Emissions per Desforestació i Degradació ambiental) en moltes ocasions perpetuen dinàmiques de desigualtat, pobresa sistèmica i desplaçament forçat, al garantir el dret d'empreses privades a seguir contaminant (Keita, 2023). Mentre s'implementen aquests projectes de "carboni blau", la captura de carboni per part dels ecosistemes marins, Senegal està en camí de convertir-se en un important productor de gas i petroli, amb tres projectes clau: el projecte de gas Grand Tortue Ahmeyim (GTA) de BP, el projecte de gas Yakaar-Teranga, també de BP, i el projecte petroler de Sangomar, operat per Woodside (Keita, 2023).

Al delta del Saloum és molt visible el solapament d'aquests projectes de reforestació amb els impactes de l'actual explotació d'hidrocarburs. Aquesta regió, un aiguamoll vital pel Senegal, d'una gran biodiversitat i habitat per prop d'un milió de persones, ha estat castigat per la pujada del nivell del mar, l'erosió costanera, la desertització, la reducció de manglars, la reducció de terres de cultiu i pastures, la salinització de l'aigua i l'estrès hídric (Keita, 2023). En aquest context de vulnerabilitat climàtica, les comunitats locals, que depenen de la pesca i de la recollecció de mariscs, també han de fer front a les múltiples amenaces de la sobrepesca industrial i de l'extracció de combustibles fòssils. L'explotació de petroli al Delta del Saloum, a prop d'àrees protegides, comporta grans riscos per la biodiversitat i per les comunitats locals, agreujant l'escassetat de recursos pesquers i posant en gran perill el seu sustent (Keita, 2023). Les comunitats locals han de fer front a la destrucció dels seus mitjans de vida i ecosistemes i en moltes ocasions la població local més jove no troba altra alternativa que jugar-se la vida en les perilloses rutes migratòries per arribar a Europa (Keita, 2023).

5.3 Marroc i Sàhara Occidental

Al nord d'Àfrica milions de persones habiten unes de les regions més àrides i de major vulnerabilitat climàtica del planeta, entre onades de calor, sequeres prolongades, estrès hídric, inundacions i desertificació, fenòmens que han augmentat en intensitat i freqüència degut a l'escalfament global. A dia d'avui alguns països com Marroc ja han registrat un increment en el nombre de desplaçaments forçats vinculats als esdeveniments climàtics, però les prediccions pel 2050 són ben desalentadores. El Banc Mundial preveu que a mitjans de segle aquesta regió registrarà la major proporció de desplaçaments interns per motius climàtics en relació a la població total. Aquesta xifra podria arribar als 17 milions, degut a factors com la manca de disponibilitat d'aigua i els impactes de l'augment del nivell del mar en zones costaneres densament poblades (Clement i altres, 2021).

Els impactes climàtics ja són una realitat que està soccavant la vida a la regió, especialment entre els grups més marginalitzats com els petits productors i les comunitats agropastorals i pescadores, que en pateixen les conseqüències de manera desproporcionada. Al Marroc s'espera que, en el millors dels casos, un 10% de la població es desplaçarà internament al 2050 per motius climàtics, i en el pitjor dels casos, la xifra serà d'un 52% (Rahhou, 2022). Les regions de Marrakech, Casablanca, la costa Safi i el sud d'Agadir són especialment vulnerables, ja que s'esperen grans reduccions de les reserves d'aigua i de la productivitat dels conreus (Rahhou, 2022). En aquest context d'emergència i vulnerabilitat climàtica es preveu que en els propers anys un nombre creixent de persones es desplaçaran de les regions atlàntiques i centrals del país a la península de Tingitana i a la costa oriental, degut a la major disponibilitat d'aigua. No obstant, aquestes dinàmiques estaran condicionades per l'augment del nivell del mar i l'augment en la intensitat i freqüència de tempestes i inundacions (Clement i altres, 2021).

Els desplaçaments climàtics són multicausals, és a dir, no sempre existeix una causalitat directa entre els impactes climàtics i el desplaçament, ja que els fenòmens i processos ambientals generalment interactuen amb un conjunt de factors polítics, socioeconòmics, demogràfics i culturals abans de generar desplaçament (CCAR, 2023). No obstant, val a dir que en països com el Marroc cada cop tenen un impacte més decisiu en les dinàmiques de desplaçament de les persones afectades. Un exemple n'és Tafilalt, el major oasi del Marroc, que va perdre uns 5.000 habitants en el transcurs d'una dècada, mentre que la població del Marroc va augmentar un 13% durant el mateix període. Aquesta disminució de la població es deu principalment a les intenses sequeres, que han causat escassetat d'aigua i l'assecamment complet dels rius, afectant la seguretat alimentària i el sustent de les comunitats locals (Rahhou, 2021).

La vulnerabilitat climàtica és especialment alta entre la població rural del Marroc, que suposa un 30% del total (Grupo Banco Mundial, 2024b) i és a la vegada la més afectada pels desplaçaments forçats (Rahhou, 2021). Aquesta vulnerabilitat es reconeix en la importància del sector agrícola al país, que al 2018 representava un 18% del PIB i empleava un 40% de la població (Aragall i altres, 2023). Però els principals centres urbans del país, com Rabat i Casablanca, també pateixen les conseqüències de la mobilitat interna, ja que els èxodes rurals augmenten la seva fragilitat, principalment a través del creixement dels assentaments informals (Rahhou, 2021). Però un altre factor que amenaça algunes de les principals ciutats del país, ubicades a les regions costaneres on s'estima que viu el 80% de la població, és la pujada del nivell del mar (Rahhou, 2021).

L'executiu del Marroc reconeix els reptes d'aquests fenòmens i s'ha pronunciat sobre la necessitat d'establir aliances i fórmules de cooperació regional i internacional per fer-ne front (Rue20, 2024). La responsabilitat actual

del Marroc en les emissions globals de diòxid de carboni al 2022 corresponia a un escàs 0,18% (Ritchie i altres, 2022b). No obstant, en virtut dels seus compromisos amb l'Acord de París i amb l'objectiu de garantir la seva independència energètica i de satisfer les necessitats del consum energètic intern, el país nord-africà s'ha posicionat com un referent regional en la producció d'energia solar i eòlica, i més recentment d'hidrogen verd. L'objectiu actual del Marroc és augmentar la proporció de renovables en la matriu energètica a més del 50% d'aquí a 2030 (Hamouchene, 2023). Com a conseqüència, l'Índex de Rendiment del Canvi Climàtic (CCPI, per les seves sigles en anglès) ha classificat el Marroc, juntament amb els països escandinaus, entre els més avançats pel que fa a la protecció climàtica, principalment gràcies als esforços en el desplegament d'energies renovables i polítiques climàtiques (Aragall i altres, 2023).

No obstant, aquests objectius nacionals coexisteixen amb les pressions de la UE a través de programes com el Pacte Verd Europeu, del 2017, i el RePowerEU, del 2022. Així mateix, al 2020 la UE va acceptar l'hidrogen com a part de la seva estratègia contra el canvi climàtic, desenvolupant un pla de transició cap a l'anomenat hidrogen verd pel 2050. I en el context de la guerra d'Ucraïna, la UE es va plantejar substituir el gas fòssil per hidrogen renovable, augmentant la seva meta de producció d'hidrogen de 5 a 20 milions de tones pel 2030, a través d'importacions del Nord d'Àfrica (Hamouchene, 2023). Alemanya lidera aquests esforços per implementar projectes d'hidrogen verd a l'Àfrica, on destaca l'aliança amb el Marroc per desenvolupar la primera planta del continent. Però aquests mecanismes no són nous, ja que al 2009 una coalició d'empreses industrials i institucions financeres europees van llançar el projecte Desertec, una iniciativa que proposava generar energia renovable al nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà per exportar-la a Europa. El projecte original es va estancar pel seu elevat cost, però ha ressorgit com a Desertec 3.0, enfocat en produir hidrogen verd per exportació als mercats de la UE. Aquest projecte forma part de l'estratègia de la UE de consolidar un sistema

energètic basat en un 50% d'energies renovables i un 50% d'hidrogen verd pel 2050 (Hamouchene, 2023).

Aquests projectes es posicionen com grans solucions a la transició verda a Europa i que a la vegada permeten desenvolupar i estabilitzar la regió, frenant el desplaçament cap a les costes europees. No obstant, la realitat és que augmenten la dependència financera dels països africans i impulsen una visió de creixement verd insostenible, a més de promoure un model energètic que manté les dinàmiques de poder i les desigualtats globals, sense afrontar les causes estructurals de la crisi climàtica (Hamouchene, 2023). El nord d'Àfrica s'ha convertit en un altre exemple de colonialisme i acaparament verd, on el desert del Sàhara és vist com una font d'energia renovable per mantenir l'estil de vida consumista d'Europa. Aquestes pràctiques encobreixen dinàmiques d'hegemonia global que permeten l'espoli de recursos, la privatització dels béns comuns i el desplaçament de comunitats, imposant transicions no democràtiques que mantenen els mateixos patrons de producció i consum intensius en energia i les mateixes estructures polítiques, econòmiques i socials que generen desigualtat i empobriment (Hamouchene, 2023).

La central solar de Ouarzazate, instal·lada a les terres semiarides de les comunitats agropastoralistes d'Amazigh, sense el seu consentiment, és un exemple dels impactes de la transició verda a les comunitats marginalitzades del Marroc. Es tracta d'un projecte que utilitza energia solar concentrada i, per tant, necessita de grans volums d'aigua en una regió amenaçada per sequeres (Hamouchene, 2023). Un altre exemple el trobem en el projecte de Noor Midelt, una planta solar que s'espera que generi més energia que la de Ouarzazate i que sigui un dels majors projectes solars del món. Aquesta nova planta implica l'acaparament de terres comunals i d'àrees boscoses de tres comunitats ètniques agràries del centre del país (Hamouchene, 2023). Les comunitats afectades de Sidi Ayad, que han suportat dècades d'exclusió socioeconòmica, han oposat resistència a aquest megaprojecte, així com les dones del moviment

soulaliyate, que han reclamat el seu dret d'accés a la terra a la regió de Drâa-Tafilalet i han exigint indemnitzacions adequades per la pèrdua de les seves terres ancestrals (Hamouchene, 2023). Per tant, aquests projectes no només no beneficien a les comunitats locals, sinó que impedeixen pràctiques i mitjans de vida ancestrals, perpetuen situacions d'exclusió socioeconòmica i vulneren drets fonamentals com l'accés a l'aigua.

En el cas del Marroc, cal mencionar que les dinàmiques neocolonials són bidireccionals. Per una banda, es troba subjugat per les imposicions de les estructures polítiques, econòmiques i financeres del Nord global, que persegueixen l'acumulació de capital i els objectius de descarbonització nacionals a través de l'expansió de la frontera extractiva, l'espoli de recursos i l'acaparament de terres del Sud global. Per una altra banda, perpetua i accelera les dinàmiques de colonització, espoli i opressió dels territoris ocupats del Sàhara Occidental a través del desplegament de grans projectes d'energies renovables (Allan i altres, 2023). Actualment hi ha tres parcs eòlics en funcionament als territoris ocupats del Sàhara Occidental, s'està construint un quart a Boujdour i set més estan en fase de planificació. A més, el 2016 es van signar acords pel desenvolupament i posada en funcionament de tres centrals d'energia solar fotovoltaica, dues de les quals (El Aaiún i Boujdour) es troben ubicades als territoris ocupats i ja es troben en funcionament. A través d'aquests projectes, el Marroc està consolidant l'ocupació mitjançant la profundització dels vincles amb els territoris ocupats, amb la complicitat d'empreses i capital estranger i de les institucions i organismes internacionals (Hamouchene, 2023).

L'expropiació d'energia eòlica i solar dels territoris ocupats del Sàhara Occidental té un paper clau en la independència energètica del Marroc i a la vegada li permet projectar una imatge de lideratge en la transició energètica (Allen i altres, 2023). A través de l'implementació d'aquests projectes, el Marroc duu a terme un rentat verd que amaga els impactes ambientals i consolida l'ocupació creant noves formes de dependència energètica per Europa i Àfrica Occidental. A través d'acords d'exportació amb altres països el Marroc reforça el seu control sobre

els territoris ocupats i obstaculitza l'autodeterminació del poble sahrauí (Allan i altres, 2023). És a dir, utilitza el desplegament d'aquests projectes per augmentar la seva influència política i crear aliances favorables, com és el cas del gasoducte Nigèria-Marroc, que ha aconseguit suavitzar la postura de Nigèria respecte al conflicte sahrauí (Allan i altres, 2023).

No obstant, una resolució recent del Tribunal Superior de Justícia de la UE (TJUE) podria suposar un revés a la transició verda i a les pràctiques extractives del Marroc als territoris ocupats del Sàhara Occidental. L'alt tribunal ha anul·lat els acords comercials d'agricultura i pesca amb la UE en base al dret a l'autodeterminació i la sobirania del poble sahrauí, considerant el Front Polisari com l'únic i legal representant del Sàhara Occidental. El TJUE declara que els acords, tot i no crear obligacions pel poble sahrauí, tampoc li proporcionaven beneficis, de manera que no es pot assumir el seu consentiment (El Salto, 2023). El Ministeri d'Exteriors, Unió Europea i Cooperació ha manifestat el respecte a la decisió del TJUE, però també ha reivindicat l'aliança estratègica amb el regne alauí. El govern del Marroc, per una altra banda, ha rebutjat la decisió i ha exigint que els estats membres adoptin les mesures necessàries per respectar els compromisos signats (Pascual, 2024). Queda per veure si el dret a l'autodeterminació del poble sahrauí prevaldrà en les disputes que puguin sorgir entre el Front Polisari i el govern del Marroc en l'implementació de megaprojectes d'energies renovables.

Per últim, el Marroc és un dels països més rics en minerals crítics, especialment el fosfat, on es troben algunes de les majors reserves del món. Les principals mines de fosfat estan localitzades a Khouribga, Bou Craa (al Sàhara Occidental), i Ben Guerir. A més del fosfat, el Marroc també posseeix reserves significatives d'altres minerals. La mina de Bou Azzer, situada a prop de Ouarzazate, és una de les principals fonts de cobalt del país. Altres minerals com el zinc i el coure es poden trobar a mines com les de Tizert, a la regió d'Anti-Atlas, i a la mina de Draa Sfar, propera a Marràqueix. Aquestes reserves fan del Marroc un actor clau en l'extracció de recursos minerals a nivell global (UNCTAD, 2023).

6. **CONCLUSIONS**

Aquest informe ha abordat de manera detallada la implicació i responsabilitat dels països del Nord global en les violacions dels drets ambientals que es produeixen als països del Sud global, i com aquestes afecten el desplaçament forçat de les poblacions locals. S'ha posat el focus en la transició dins el capitalisme verd, l'anomenada transició verda, i les seves derivades neocolonials i extractives que es materialitzen en la mineria de materials fonamentals per la fabricació de tecnologies netes i la intensificació i massificació de megaprojectes renovables. També s'ha explorat com l'auge de l'extrema dreta i les posicions del nacionalisme verd, fòssil i extractiu, afecten a les poblacions en desplaçament forçat criminalitzant-les de manera sistemàtica.

A través dels estudis de cas a Perú, Senegal i Marroc, tres països que tenen importants comunitats a la ciutat de Barcelona, s'han identificat tant les causes ambientals i climàtiques que contribueixen al desplaçament forçat com els projectes de la transició verda que afecten als propis territoris. Tant les conseqüències de la degradació ambiental i l'emergència climàtica, com els projectes de la transició verda, demostren com les solucions dins del capitalisme acaben generant dinàmiques de desigualtat, privatització, conflicte, violència i depredació ambiental.

S'ha destacat com en la transició verda es dona per descomptat que els territoris del Sud global s'han de posar al servei en un colonialisme verd que exigeix matèries primeres il·limitades, formes de conservació per compensació de carboni, abocadors pels residus elèctrics i electrònics i mercats per vendre les tecnologies netes a bon preu. D'entre aquestes dimensions s'ha destacat l'imperatiu extractiu per aconseguir les matèries primeres per fabricar les tecnologies netes: liti, cobalt, níquel, terres rares, coure, etc. S'ha constatat que el dramàtic augment de la demanda d'aquests materials ha provocat que molts països del Sud global explorin les seves reserves i que es plantegin l'extracció d'aquests recursos.

Aquesta nova capa de complexitat en l'esfera de relacions internacionals per aconseguir els minerals per la transició verda té dues conseqüències directes per la població. La primera és que s'estableix una major pressió pel control dels recursos que afecta negativament a persones i territoris. La segona és que la megamineria és una activitat amb grans impactes socials i ambientals, i amb un llarg historial de repressió contra les activistes que s'hi oposen. Tant la dimensió del control estratègic dels recursos, que provoca subordinació i inestabilitat política, com la pròpia activitat minera, que activa conflictes i repressió, acaben contribuint de manera determinant en la desarticulació de les economies locals per posar-les al servei de l'extractivisme, deixant dues opcions a les habitants: incorporar-se a la màquina capitalista extractiva o migrar cap a altres indrets.

Els tres estudis de cas han ratificat els riscos de la transició verda capitalista. Malgrat tenir perfils diferents, el Perú, Senegal i Marroc també estan inserits en la lògica dels projectes extractius i de generació renovable de les solucions verdes i, alhora, ja pateixen de manera severa la manifestació dels impactes climàtics de generació lenta i els fenòmens meteorològics extrems que es repeteixen i intensifiquen any rere any.

El Perú és un país on l'activitat extractiva és molt present essent el segon exportador mundial de coure amb una producció que no para de créixer. Els més de 100 conflictes interns per la mineria i els hidrocarburs reflecteixen una situació de tensió social i ambiental. Només la mina de coure a cel obert de Las Bambas va suposar el reassentament de les 1.197 persones de la comunitat camperola de Fuerabamba i s'han reportat 9 conflictes socioambientals als departaments d'Apurímac i Cusco, relacionats amb l'extracció i el transport del metall. A més, el departament de Puno conté reserves de liti i el Perú ja té la seva pròpia estratègia de producció d'hidrogen verd pel consum intern i l'exportació. Tot això passa en uns territoris on la població no té garantit l'accés als serveis bàsics. A més, els impactes negatius de l'emergència climàtica

son ben presents i contribueixen al desplaçament forçat de les comunitats rurals que mantenen economies de subsistència, ampliant els fluxos de desplaçament intern existents de les àrees rurals cap a les urbanes, i dels territoris andins cap a la costa, principalment.

El cas del Senegal està relacionat amb el desmantellament de les economies locals basades en la pesca tradicional gràcies a la polítiques que garanteixen l'operació de flotes industrials europees i internacionals a les seves aigües. La sobrepesca es dona en un context de fragilitat climàtica i mediambiental, on esdeveniments com la pujada del nivell del mar, l'erosió costanera, la salinització del sòl, l'acidificació dels oceans i els canvis en les corrents marines, les inundacions i la pèrdua de biodiversitat actuen com a multiplicadors que afecten els mitjans de vida i els drets fonamentals de la població senegalesa i que amenacen la seva supervivència. En moltes ocasions no tenen altra opció que desplaçar-se, generalment a les zones més urbanitzades del país, com Dakar, però en altres ocasions el declivi de la pesca com a sustent de vida els expulsa cap a vies migratòries irregulars, precàries i perilloses per arribar a Europa.

El Senegal també té projectes relacionats amb la transició verda la mina de circoní de Ziguinchor, aturada per la resistència local, els mecanismes de conservació REDD+ o el recent Acord per una Transició Energètica Justa del 2023 entre Senegal i països com França, Alemanya, el Regne Unit, Canadà i la Unió Europea per facilitar la transició energètica de Senegal, reconeixent el potencial dels seus recursos renovables abundants, especialment solar i eòlic, i de producció d'hidrogen verd.

Pel que fa al Marroc, pateix onades de calor, sequeres prolongades, estrès hídric, inundacions i desertificació, fenòmens que han augmentat en intensitat i freqüència degut a l'escalfament global. S'espera que, en el millors dels casos, un 10% de la població es desplaçarà internament al 2050 per motius climàtics essent les regions de Marrakech, Casablanca, la costa Safi i el sud d'Agadir especialment vulnerables, ja que s'esperen grans reduccions de les reserves d'aigua i de la productivitat dels conreus. A més, el Marroc es projecta com un gran exportador d'hidrogen verd construint la primera planta a l'Àfrica amb el suport d'Alemanya. També busca explotar el seu potencial renovable amb el ressorgiment del projecte Desertec 3.0. enfocat en produir hidrogen verd per subministrar als mercats de la UE, i les seves reserves de minerals crítics com el preuat cobalt.

Tanmateix, el Marroc perpetua i accelera les dinàmiques de colonització, espoli i opressió dels territoris ocupats del Sàhara Occidental a través del desplegament de grans projectes d'energies renovables amb els tres parcs eòlics en funcionament, la construcció d'un quart a Boujdour i set més que estan en fase de planificació. Tota la generació renovable que el Marroc té als territoris ocupats del Sàhara Occidental té un paper clau en la seva independència energètica i a la vegada li permet projectar una imatge de lideratge en la transició energètica.

Tot aquesta realitat punyent del desplaçament forçat per motius ambientals i pel solucionisme verd capitalista que es corrobora en els estudis de cas ha de confrontar els discursos d'odi d'extrema dreta i la seva capacitat per polaritzar i canviar els marcs de discussió. Per una banda, la negació de l'emergència climàtica posa en risc a la humanitat sencera per la petita finestra d'oportunitat que existeix per evitar els escenaris més catastròfics. La constant referència que fa l'extrema dreta a l'explotació dels recursos fòssils i minerals nacionals son la constatació de la seva irresponsabilitat ecocida. Per altra banda, la criminalització de la migració i la invisibilització o ridiculització de la migració climàtica, son el denominador comú que amplifica un sentit particular de frontera que es replega per barrar el pas a les persones en desplaçament forçat però que es desplega en tentacles colonials per acaparar recursos

arreu del món. Malgrat fan servir fins i tot el lema de que la "ecologia és la millor frontera" apellant a la protecció nacional de la natura i de la gestió dels recursos fòssils i minerals per part de la població blanca autòctona, son plenament coneixedors de la gran dependència exterior, especialment a la Unió Europea.

Per últim, la ciutat de Barcelona també forma part de les dinàmiques de la transició verda com a promotora d'un model de ciutat insostenible que projecta un futur impossible per la major part de la població mundial. Esdeveniments que promouen les ciutats *smart* com el World Mobile Congress o l'Smart Cities Expo World Congrés impulsen uns models d'urbanisme *hightech* només a l'abast d'una part del Nord global i amb totes les implicacions ambientals i socials que han estat els arguments principals del present estudi.

BIBLIOGRAFIA

Al Jazeera (2019) Morales claims US orchestrated 'coup' to tap Bolivia's lithium. Consultat a: <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/25/morales-claims-us-orchestrated-coup-to-tap-bolivias-lithium>

Allan, J., Lakhal, H. i Lemaadel, M. (2023). Una transición injusta. Energía, colonialismo y extractivismo en el territorio ocupado del Sáhara Occidental. Transnational Institute. Consultat a: <https://www.tni.org/es/art%C3%ADculo/una-transicion-injusta>

Aragall, X., El Ouassif, A., Ferro, A. i Ibáñez, M. (2023). Climate change and migration: Understanding factors, developing opportunities in the Sahel Zone, West Africa and the Maghreb. Friedrich Naumann Foundation for Freedom i The European Institute of the Mediterranean. Consultat a: https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2023/04/Climate-Change-and-Migration_FNF_IEMed_.pdf

Ariza, J., Forina, A., Martínez, Y. i altres (2022). Migraciones forzadas por motivos ambientales. Un enfoque sociopolítico. Ecologistas en Acción. Consultat a: <https://www.ecologistasenaccion.org/292750/informe-migraciones-forzadas-por-motivos-ambientales>

Berdejo, L. (2021). Cada vez más migrantes climáticos en Perú. UNESCO. Consultat a: <https://www.unesco.org/es/articulos/cada-vez-mas-migrantes-climaticos-en-peru-0>

Bergmann, J., K. Vinke, C.A. Fernández Palomino, C. Gornott, S. Gleixner, R. Laudien, A. Lobanova, J. Ludescher i H.J. Schellnhuber (2021). Evaluación de la evidencia: Cambio climático y migración en el Perú. Instituto Potsdam para la Investigación sobre el Impacto del Cambio Climático (PIK) y Organización Internacional para las Migraciones (OIM), Ginebra. Consultat a: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/assessing-the-evidence-peru-es.pdf>

Bermeo, O. (2023). ¿El hidrógeno verde es la oportunidad para una transición energética justa en el Perú? Climate Tracker. Consultat a: <https://climatetrackerlatam.org/historias/hidrogeno-verde-es-la-oportunidad-para-peru/>

Boza, D. i Moya, D. (2023). Informe. Pacte Europeu de Migració i Asil. Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR). Consultat a: <https://www.ccar.cat/wp-content/uploads/2023/12/Informe-CCAR-Pacte-Europeu-Migració-i-Asil.pdf>

CCAR (2023). Desplaçament forçat: el cost humà de les vulneracions ambientals al Sud global. Estudi de casos de les comunitats desplaçades a la ciutat de Barcelona: Hondures, Colòmbia, Perú, Pakistan i Filipines. Consultat a: <https://www.ccar.cat/wp-content/uploads/2023/12/informe-final-Sense-Refugi.pdf>

CEAR (2024). Informe 2024: Las personas refugiadas en España y Europa. Consultat a: https://www.cear.es/wp-content/uploads/2024/06/CEAR_INFORME_2023.pdf

Celis, R., Cretu, A., Brentana, A., de Lucas, B. i altres (2022). Una lectura crítica sobre los desplazamientos forzados por el cambio climático. Zehar. Consultat a: <https://zehar.eus/wp-content/uploads/2023/09/DESHABITADAS.pdf>

Clement, V., Kumari Rigaud, K., de Sherbinin, A., Jones, B., Adamo, S., Schewe, J., Sadiq, N. i Shabahat, E. (2021). Groundswell Parte 2: Actuar frente a la migración interna provocada por impactos climáticos. Washington, DC, Banco Mundial. Consultat a: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/fc2c02ad-81fe-517e-86e3-13a851a682f5/content>

Climate Clean Air Coalition (2024). Reino de Marruecos. Consultat a: <https://www.ccacoalition.org/es/partners/morocco-kingdom#:~:text=Al%20mismo%20tiempo%2C%20Marruecos%20sigue,aumento%20del%20nivel%20del%20mar>

Conferència de les Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament (UNCTAD). (2023). Informe sobre el desenvolupament econòmic a l'Àfrica 2023: Impulsar el desenvolupament del sector privat a l'Àfrica. Consultat a: https://unctad.org/system/files/non-official-document/edar2023_BP2_en.pdf

CooperAcción (2024). Apurímac y Cusco: se saca cobre para la transición energética, pero comunidades no tienen electricidad. Consultat a: <https://cooperaccion.org.pe/apurimac-y-cusco-se-saca-cobre-para-la-transicion-energetica-pero-comunidades-no-tienen-electricidad/>

Defensoría del Pueblo (2024). Reporte de conflictos sociales n.º 244. Junio 2024. Consultat a: https://www.defensoria.gob.pe/wp-content/uploads/2024/07/Reporte-Mensual-de-Conflictos-Sociales-n.º-244-Junio_2024.pdf

Deniau, I., Mijangos, M., De l'Bene, D., i altres (2021). Desplaçaments i migracions forçades relacionades amb conflictes ambientals: estudi de casos. Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR)

Dietz, K. (2022). Transición energética y extractivismo verde. La transición energética en Europa anuncia el extractivismo verde en América Latina. Rosa Luxemburg Stiftung, Oficina Región Andina, N.º 39. Consultat a: <https://rosalux.org.ec/pdfs/transicion-energetica-y-extractivismo-verde.pdf>

Dietz, K. (2023). ¿Transición energética en Europa, extractivismo verde en América Latina? Nueva Sociedad, 306. Consultat a: <https://nuso.org/articulo/306-transicion-energetica-europa-extractivismo-verde-america-latina>

EJ Atlas (2021). Overfishing and illegal fishing in Casamance, Senegal. Consultat a: <https://ejatlas.org/conflict/overfishing-and-illegal-fishing-in-casamance-senegal>

EJ Atlas (2022a). Mina de cobre Antamina, Perú. Consultat a: <https://ejatlas.org/conflict/antamina-mine-peru>

EJ Atlas (2022b). Proyecto minero Las Bambas, Perú. Consultat a: <https://ejatlas.org/conflict/las-bambas-peru>

EJ Atlas (2023). Explotación minera de Hudbay en el proyecto Constancia, Peru. Consultat a: <https://ejatlas.org/conflict/chumbivilcas-against-hudbay-peru?translate=es>

EJ Atlas (2024). Peru. Consultat a: <https://www.cevreadaleti.org/country/peru>

El Salto Radio (2021). Tendiendo Puentes | El extractivismo biocida y la migración como opción en Senegal. Consultat a: <https://www.elsaltodiario.com/tendiendo-puentes/el-extractivismo-biocida-y-la-migracion-como-opcion-en-senegal>

El Salto (2023). El Frente Polisario consigue que la justicia europea anule el acuerdo de pesca con Marruecos. Consultat a: <https://www.elsaltodiario.com/sahara-occidental/frente-polisario-consigue-justicia-europea-anule-acuerdo-pesca-marruecos>

Espinosa, M.L. (2022). ¿Por qué la mina Las Bambas en Perú está en constante conflicto? Dialogue Earth. Consultat a: <https://dialogue.earth/es/negocios/53067-por-que-la-mina-de-cobre-las-bambas-en-peru-esta-en-constante-conflicto>

European Commission (2023). The EU and the International Partners Group announced a Just Energy Transition Partnership with Senegal combining climate and development goals. Consultat a: [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3448#:~:text=This%20partnership%20will%20help%20accelerate,strategy%20\(LTS\)%20due%20to%20be](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_3448#:~:text=This%20partnership%20will%20help%20accelerate,strategy%20(LTS)%20due%20to%20be)

Expansión (2024). Perú - Exportaciones de Mercancías. Consultat a: <https://datosmacro.expansion.com/comercio/exportaciones/peru>

Gasiorowski, M. J. (1987). The 1953 Coup D'etat in Iran. International Journal of Middle East Studies, 19(3), 261-286.)

Gaynor, T. (2020). 'El cambio climático es la crisis determinante de nuestro tiempo y afecta especialmente a las personas desplazadas'. ACNUR. Consultat a: <https://www.acnur.org/noticias/stories/el-cambio-climatico-es-la-crisis-determinante-de-nuestro-tiempo-y-afecta>

Giacomelli, E., Iori, E., Villani, S. i altres (2022). ¿Más allá del pánico? Análisis de los desplazamientos climáticos en Senegal, Guatemala, Camboya y Kenia. Informe de estudios de caso. Universidad de Bolonia y WeWorld. Consultat a: <https://www.alianzaporlasolidaridad.org/axs2020/wp-content/uploads/revisado-Mas-alla-del-panico-digital.pdf>

Global Witness (2024). Missing voices. The violent erasure of land and environmental defenders. Consultat a: <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/missing-voices>

Grupo Banco Mundial (2024a). Población rural (% de la población total) – Perú. Consultat a: <https://datos.bancomundial.org/indicador/SP.RUR.TOTL.ZS?end=2023&locations=PE&start=1960&view=chart>

Grupo Banco Mundial (2024b). Población rural (% de la población total) – Morocco. Consultat a: <https://datos.bancomundial.org/indicador/SP.RUR.TOTL.ZS?locations=MA>

Grupo Banco Mundial (2024c). Población rural (% de la población total) – Senegal. Consultat a: <https://datos.bancomundial.org/indicador/SP.RUR.TOTL.ZS?locations=SN>

Hamouchene, H. (2023). La transición energética en el Norte de África. Neocolonialismo otra vez. Transnational Institute. Consultat a: <https://www.tni.org/es/art%C3%ADculo/la-transicion-energetica-en-el-norte-de-africa#:~:text=Marruecos%20se%20ha%20fijado%20la,pa%C3%ADs%20para%20lograr%20este%20objetivo.>

Harvey, D. (2004). El nuevo imperialismo. Madrid. Ediciones Akal.

Hernández, M. (2012). "The Cerrejón Coal Mine in La Guajira, Colombia: Blessing or Curse?". *Environmental Justice*, 5(1), 45-54.

Hickel, J. (2020). Quantifying national responsibility for climate breakdown: an equality-based attribution approach for carbon dioxide emissions in excess of the planetary boundary. *The Lancet Planetary Health*, Volume 4, Issue 9, E399-E404. Consultat a: [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(20\)30196-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(20)30196-0/fulltext)

Hickel, J. (2022). Who is responsible for climate breakdown? *Aljazeera*. Consultat a: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/4/4/who-is-responsible-for-climate>

Hinostroza, K. (2024). Construcción de la primera planta de hidrógeno verde en Perú estaría completa en julio de 2025. *Rumbo Minero*. Consultat a: <https://www.rumbominero.com/peru/noticias/energia/construccion-primera-planta-hidrogeno-verde-peru-julio-de-2025>

Human Rights Watch. (2020). DR Congo: Cobalt Supply Chain Puts Lives at Risk. Consultat a: <https://www.hrw.org/report/2020/01/15/dr-congo-cobalt-supply-chain-puts-lives-risk>

IDESCAT (2024). Població estrangera a 1 de gener. Per països. Consultat a: <https://www.idescat.cat/blacioestrangera/?geo=mun%3A080193&b=12&t=2023>

IDMC (2024). GRID 2024. Global Report on Internal Displacement. Consultat a: <https://api.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/IDMC-GRID-2024-Global-Report-on-Internal-Displacement.pdf>

International Energy Agency (2023). Clean Energy Supply Chains. *Energy Technology Perspectives* Consultat a: <https://www.iea.org/reports/energy-technology-perspectives-2023/clean-energy-supply-chains-vulnerabilities>

International Energy Agency (2024). Global Critical Minerals Outlook 2024. Consultat a: <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2024>

International Energy Agency (2021). World Energy Outlook Special Report: The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions. Consultat a: www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions/the-state-of-play

International Energy Agency (2023). Clean Energy Supply Chains. Energy Technology Perspectives]. Consultat a: <https://www.iea.org/reports/energy-technology-perspectives-2023/clean-energy-supply-chains-vulnerabilities>

International Energy Agency (2024). Global Hydrogen Review 2024. Consultat a: <https://www.iea.org/reports/global-hydrogen-review-2024>

International Institute for Sustainable Development (IISD)(2024). Critical Raw Materials: A production and trade outlook Perspectives from African, Caribbean, and Pacific States. Consultat a: <https://www.iisd.org/system/files/2024-08/critical-raw-materials-production-trade-outlook.pdf>

Keita, A. (2023). Impactos de la extracción de petróleo y gas y proyectos de carbono en las comunidades del Delta del Saloum, Senegal. Boletín WRM 266, Movimiento Mundial por los Bosques Tropicales. Consultat a: <https://www.wrm.org.uy/es/articulos-del-boletin/impactos-de-la-extraccion-de-petroleo-y-gas-y-proyectos-de-carbono-en-las-comunidades-del-delta-del-saloum-senegal>

Kovács, J. (2023). L'impacte de la immigració sobre la seguretat nacional. Hungarian Review. Consultat a: <https://hungarianreview.com/article/issue/volume-xiv-no-4-december-2023/>

Kirchain, R. i altres (2016). "Rare earth mining in Myanmar: Exploring the environmental and social impacts". Resources Policy, 49, 98-108.

Lacomba, J. (2024). No cerremos los ojos ante los efectos del cambio climático en la migración. El País. Consultat a: <https://elpais.com/planeta-futuro/2024-03-06/no-cerremos-los-ojos-ante-los-efectos-del-cambio-climatico-en-la-migracion.html>

Lang, M., Manahan, M., Bringel, B. (2024). The Geopolitics of Green Colonialism. Global Justice and Ecosocial Transitions. Pluto Press.

López, I., Martínez, R. (2021) La solución verde. Crisis, Green New Deal y relaciones de propiedad capitalista. Consultat a: <https://idrabcn.com/es/publicacion/la-solucion-verde>

Malm, A., Colectivo Zetkin (2022) Piel blanca, combustible negro. Los peligros del fascismo fósil. Capitán Swing.

Ministerio de Energía y Minas (2023). Mapa de potencial cuprífero 2023. Consultat a: <https://www.gob.pe/institucion/minem/informes-publicaciones/4248506-mapa-de-potencial-cuprifero-2023#:~:text=Las%20principales%20minas%20de%20cobre,de%20ingresos%20para%20el%20pa%C3%ADs>

Ministerio de Energía y Minas (2024). Perú tiene enorme potencial para el desarrollo de energías renovables y producción de hidrógeno verde. Consultat a: [https://www.gob.pe/institucion/minem/noticias/983087-peru-tiene-enorme-potencial-para-el-desarrollo-de-energias-renovables-y-produccion-de-hidrogeno-verde#:~:text=En%20marzo%20de%202024%20se,%2C%20en%20sus%20diferentes%20aplicaciones"%2C](https://www.gob.pe/institucion/minem/noticias/983087-peru-tiene-enorme-potencial-para-el-desarrollo-de-energias-renovables-y-produccion-de-hidrogeno-verde#:~:text=En%20marzo%20de%202024%20se,%2C%20en%20sus%20diferentes%20aplicaciones)

Newman, Rebecca i Nou, Ilan (2023) The global costs of extreme weather that are attributable to climate change. Consultat a: <https://www.nature.com/articles/s41467-023-41888-1>

Noticias ONU (2024). Cambio climático: hay un 80% de probabilidades de que el planeta siga calentándose los próximos cinco años por encima de los 1,5 grados. Consultat a: <https://news.un.org/es/story/2024/06/1530326#:~:text=La%20Organización%20Meteorológica%20Mundial%20ha,para%20el%20periodo%202023%2D2027>

Pajares, M. (2020). Refugiados climáticos. Un gran reto del siglo XXI. Rayo Verde

Pascual, A.M. (2024). La Justicia europea desmonta la ocupación por Marruecos del Sáhara Occidental y la connivencia de la UE. Público. Consultat a: <https://www.publico.es/politica/justicia-europea-desmonta-ocupacion-marruecos-sahara-occidental-connivencia-ue.html#:~:text=Es%20una%20resolución%20esencial%20porque,su%20beneplicito%20no%20es%20legal.>

Pérez, A. (2021). Pactos verdes en tiempos de pandemias. El futuro se disputa ahora. Observatori del Deute en la Globalització, Libros en Acción e Icaria editorial. Consultat a: https://odg.cat/wp-content/uploads/2021/02/PACTOSVERDES-CAST_ONLINE.pdf

Pérez, M., Castillo, J. i Ndoffene, C. (2019). Cambio climático y migraciones ambientales en Senegal. Migraciones climáticas. Consultat a: <https://migracionesclimaticas.org/cambio-climatico-y-migraciones-ambientales-en-senegal>

Pérez, A., Cañada, B., Pérez, M., i altres (2023). La mina, la fábrica y la tienda. Dinámicas globales de la “transición verde” y sus consecuencias en el “triángulo del litio”. Observatori del Deute en la Globalització. Consultat a: <https://odg.cat/wp-content/uploads/2023/07/La-mina-la-fabrica-la-tienda.pdf>

Pérez, A. (2016). Las personas refugiadas frente a la seguridad energética europea. El Diario.es. Consultat a: https://www.eldiario.es/ultima-llamada/personas-refugiadas-seguridad-energetica-europea_132_3665523.html

Pellegrini, L., Arsel, M., Muñoa, G., i altres (2024) The atlas of unburnable oil for supply-side climate policies. Consultat a: <https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/209058>

Pirani, S., Stern, J., & Yafimava, K. (2009). The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment. Oxford Institute for Energy Studies.

Plaza, S. i Paduano, A. (2024). Senegal y la tierra que desaparece. El Salto. Consultat a: <https://www.elsaltodiario.com/cambio-climatico/senegal-tierra-desaparece>

Público (2020). “Daremos un golpe de Estado a quien queramos”: las palabras de Musk sobre el golpe en Bolivia que levantan ampollas. Consultat a: <https://www.publico.es/tremending/2020/07/26/twitter-daremos-un-golpe-de-estado-a-quien-queramos-las-palabras-de-musk-sobre-el-golpe-en-bolivia-que-levantan-ampollas>

Rahhou, J. (2021). Climate Change Causing Mass Migration In Morocco. Morocco World News. Consultat a: <https://www.moroccoworldnews.com/2021/11/345558/climate-change-causing-mass-migration-in-morocco>

Rahhou, J. (2022). Climate Migration to Affect 5.4% of Moroccans by 2050. Morocco World News. Consultat a: <https://www.moroccoworldnews.com/2022/01/346456/climate-migration-to-affect-5-4-of-moroccans-by-2050>

Ritchie, H. (2022). How does the land use of different electricity sources compare? Consultat a: <https://ourworldindata.org/land-use-per-energy-source>

Ritchie, H., Roser, M. i Rosado, P. (2022a) - “Energy”. Consultat a: <https://ourworldindata.org/co2/country/peru>

Ritchie, H., Roser, M. i Rosado, P. (2022b) - “Energy”. Consultat a: <https://ourworldindata.org/co2/country/morocco>

Rodriguez, M. (2021). Polémica en Senegal por el acuerdo de pesca con la UE. SwissInfo. Consultat a: <https://www.swissinfo.ch/spa/quiénes-somos>

Rojas, M.L. (2023). ¿Está Latinoamérica condenada a economías extractivistas? El País. Consultat a: <https://elpais.com/america-futura/2023-05-17/esta-latinoamerica-condenada-a-economias-extractivistas.html>

Rue20 (2024). Marruecos llama a más esfuerzos para hacer frente a las múltiples problemáticas de la migración y el cambio climático. Consultat a: <https://es.rue20.com/2024/04/30/marruecos-llama-a-mas-esfuerzos-para-hacer-frente-a-las-multiples-problematicas-de-la-migracion-y-el-cambio-climatico/>

Sancho Talbot, C. (2022). Minería en Niaffrang: resistencias al capitalismo verde y digital en Senegal. El Blog de Pueblos, El Salto. Consultat a: <https://www.elsaltodiario.com/revista-pueblos/mineria-en-niaffrang-resistencias-al-capitalismo-verde-y-digital-en-senegal>

Santopadre, M. (2023) . Àfrica: cops i contracops. Catarsi Magazin. Consultat a: <https://catarsimagazin.cat/africa-cops-i-contracops/>

Sierra, Y. (2024). Minerales de la transición energética: entre los conflictos sociales y las expectativas mundiales. Mongabay. Consultat a: <https://es.mongabay.com/2024/04/minerales-transicion-energetica-entre-conflictos-sociales-expectativas-mundiales/#:~:text=De%20hecho%20el%20Perú%20tiene,energética%20en%20todo%20el%20planeta>

Stokes, D. (2007). Blood for Oil? Global Capital, Counter-Insurgency and the Dual Logic of American Energy Security. *Review of International Studies*, 33(2), 245-264.

STATISTA (2024). Ranking de los principales países productores de cobre a nivel mundial en 2023. Consultat a: <https://es.statista.com/estadisticas/635359/paises-lideres-en-la-produccion-de-cobre-a-nivel-mundial/#:~:text=La%20producción%20de%20cobre%20en,2%2C6%20millones%20de%20toneladas>

Tietjen, B. (2022). Many of the world’s poorest countries are the least polluting but the most climate-vulnerable. Here’s what they want at COP27. PBS News Hour. Consultat a: <https://www.pbs.org/newshour/science/many-of-worlds-poorest-countries-are-the-least-polluting-but-the-most-climate-vulnerable-heres-what-they-want-at-cop27>

Tran, D. i Hanacek, K. A global analysis of violence against women defenders in environmental conflicts. *Nat Sustain* 6, 1045-1053 (2023). Consultat a: <https://doi.org/10.1038/s41893-023-01126-4>

UNEP (2023). About Loss and damage. Consultat a: <https://www.unep.org/topics/climate-action/loss-and-damage/about-loss-and-damage>

UNFCCC (2023) Pledges to the Loss and Damage Fund. Consultat a: <https://unfccc.int/process-and-meetings/bodies/funds-and-financial-entities/loss-and-damage-fund-joint-interim-secretariat/pledges-to-the-loss-and-damage-fund>

UNOPS (2024). After the storms. Consultat a: <https://www.unops.org/news-and-stories/stories/after-the-storms>

Urbasos, I. (2022). Transición energética y hub transmediterráneo: Marruecos aspira a potencia regional. *Global Affairs Journal*, N° 4, Ene 22.

Walter, Mariana & Deniau, Yannick & Herrera Vargas, Viviana. (2021). Backgrounder: Mapping community resistance to the impacts and discourses of mining for the energy transition in the Americas. A report by Environmental Justice Atlas and MiningWatch Canada. Consultat a: https://miningwatch.ca/sites/default/files/en_backgrounder_mapping_the_mining_impacts_of_the_energy_transition.pdf

Zevallos, N. (2015). Desplazamientos internos en el Perú. Organización Internacional para las Migraciones

CCAR
comissió catalana
d'Acció
pel Refugi

Amb la col·laboració de:

